

บทที่ 2

แนวคิด ทฤษฎี เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการวิจัย เรื่อง แนวทางการพัฒนาการใช้สารสนเทศเพื่อประกอบการจัด
ประสบการณ์การเรียนรู้ของผู้ดูแลเด็กในศูนย์พัฒนาเด็กเล็กของประเทศไทย ผู้วิจัยได้ศึกษา
เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และได้นำเสนอตามหัวข้อต่อไปนี้

ตอนที่ 1 แนวคิดเกี่ยวกับการปฏิบัติงานของผู้ดูแลเด็ก

ตอนที่ 2 แนวคิดและหลักการที่เกี่ยวข้องกับการใช้สารสนเทศในการจัดการเรียนรู้ของ
ผู้ดูแลเด็ก

ตอนที่ 3 การจัดการศึกษาของศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก สังกัดกรมส่งเสริมการปกครอง
ท้องถิ่น

ตอนที่ 4 การคัดเลือกผู้ดูแลเด็กดีเด่น สังกัดกรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น

ตอนที่ 5 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ตอนที่ 1 แนวคิดเกี่ยวกับการปฏิบัติงานของผู้ดูแลเด็ก

1.1 แนวคิดเกี่ยวกับการปฏิบัติงานของผู้ดูแลเด็ก

บุษบา กาทล (2547, หน้า 18-20) ได้กล่าวว่า การปฏิบัติงานที่มีประสิทธิภาพ
หมายถึง แบบหรือท่าทีในการดำเนินงานชนิดใดชนิดหนึ่ง ที่ประกอบด้วยทำให้เหตุผล การมี
ระเบียบแบบแผน มีการติดตามผล เป็นการทำงานที่เกิดจากความตั้งใจและจริงจัง อันก่อให้เกิด
ผลงานเป็นที่ยอมรับของบุคคลส่วนใหญ่ สามารถนำมาใช้เป็นแนวทางของตนเอง และร่วมมือกับ
ผู้อื่นในการทำงานเป็นกลุ่มหรือเป็นทีม

1.2.1 การทำงานให้สำเร็จจะต้องมีวิธีการปฏิบัติงาน สรุปได้ดังนี้

- 1) จริงใจ จริงจังกับงาน องค์กรและทีมงาน
- 2) ทำงานเพื่องานเป็นอันดับแรก มุ่งไปที่ผลงาน มิใช่ผลประโยชน์ทางตำแหน่ง
อำนาจ ลาภยศ สิ่งเหล่านี้ขอให้มีควมสำคัญรองที่จะได้ตามมา
- 3) ทำงานเพื่อสถาบัน และ/หรือสังคม มิใช่เพื่อตนเอง
- 4) ให้รู้จักเสียสละตามคำสอนของท่านพุทธทาสภิกขุว่า ถ้ามุขุขุยเรารู้จัก
ยึดถือ ไม่เห็นแก่ตัว ศึกษ้อื่นๆ แทบจะไม่ต้องสนใจ ยิ่งเป็นผู้นำระดับสูงเท่าใดต้องรู้จักคำว่า
เสียสละมากขึ้น

5) ทำงานต้องเป็นทีม มนุษย์เป็นทรัพยากรที่สำคัญที่สุด ต้องให้ความสำคัญผู้ใต้บังคับบัญชา และเพื่อนร่วมงาน เพราะเขาทำงานให้เรา ทั้งนี้ระบบพระเดชและพระคุณที่สมดุลควรนำมาใช้ให้เหมาะสม

6) ผสมผสานทรัพยากรที่มีอยู่เพื่อประโยชน์ต่อการทำงานสูงสุด

1.2.2 ประเภทของการทำงาน การทำงานนั้นโดยทั่วไปมี 2 ลักษณะ คือ การทำงานส่วนบุคคล และการทำงานเป็นกลุ่ม

1) การทำงานส่วนบุคคลที่มีประสิทธิภาพโดยวิธีการที่ดีนั้นต้องมีการวางแผนที่ดี จะทำให้เกิดความรู้สึกว่างานเสร็จไปแล้วครั้งหนึ่ง ปฏิบัติอย่างเป็นขั้นตอน เพื่อให้งานราบรื่น ไม่เกิดความสับสน ช้าช้อน ล่าช้า และการประเมินตนเองเพื่อหาความบกพร่องและสิ่งที่ควรแก้ไขในโอกาสต่อไป ส่วนสำคัญอีกประการหนึ่งก็คือ คุณสมบัติที่เหมาะสมของบุคคล ซึ่งประกอบด้วย การมีมนุษยสัมพันธ์ที่ดี เป็นผู้มีใจกว้าง ยอมรับคำติชม มีเหตุมีผล มีคุณธรรมและจริยธรรม มีความกระตือรือร้น รักความก้าวหน้า มีจิตใจเป็นนักประชาธิปไตย พร้อมทั้งจะยอมรับฟังความคิดเห็น และข้อเสนอแนะของผู้อื่น และมีทัศนคติที่ดีต่องานที่กำลังดำเนินการหรือต่องานที่ได้รับมอบหมาย

2) การทำงานเป็นกลุ่มที่มีประสิทธิภาพ ในการทำงานกลุ่มจะต้องประกอบด้วยสิ่งสำคัญดังนี้

(1) ระบบ ระเบียบ โดยมีการวางเป้าหมายหรือจุดมุ่งหมาย ได้แก่ การสร้างความเข้าใจร่วมกัน การชี้แนวทางที่ชัดเจน ตลอดจนการกระตุ้นให้สมาชิกยอมรับและผูกพันกับงาน โดยให้สมาชิกมีส่วนร่วมในการวางจุดมุ่งหมาย และรับรู้กระบวนการทำงาน การอภิปราย ได้แก่ การหาวิธีการแก้ปัญหา สมาชิกทุกคนได้มีโอกาสแสดงเหตุผลหรือวิธีการของตนเองในการแก้ปัญหา ซึ่งกลุ่มจะเป็นผู้เลือกเหตุผล หรือวิธีการการจัดการกับสมาชิกที่มีลักษณะที่ไม่พึงปรารถนาที่เหมาะสม การตัดสินใจ สิ่งที่จะตัดสินใจทำนั้นควรมีปัจจัยในการพิจารณา เช่น ประหยัดเวลา ค่าใช้จ่ายอยู่ในวิสัยที่ทำได้ เป็นวิธีการแก้ไขปัญหาได้อย่างถาวร ไม่ขัดกับมติของกลุ่ม และทำแล้วไม่เกิดปัญหาตามมาภายหลัง การลงมือปฏิบัติ ได้แก่ การแบ่งงานกันตามความถนัด กลุ่มย่อยแต่ละกลุ่มมีการประสานสัมพันธ์กัน การประเมินผล ได้แก่ การประเมินวิธีการทำงาน การประเมินสัมพันธภาพของสมาชิกกลุ่ม

(2) การลดหรือขจัดปัญหาความขัดแย้ง เมื่อใดก็ตามถ้ามนุษย์อยู่ร่วมกันมากกว่า 1 คนขึ้นไป จะต้องมีความขัดแย้ง กลยุทธ์ที่สามารถลดหรือขจัดปัญหาความขัดแย้ง มี 3 ประการ คือ แบบแพ้-ชนะ ให้ฝ่ายหนึ่งแพ้ ฝ่ายหนึ่งชนะ วิธีการไม่ค่อยดีเท่าที่ควร เพราะมักเกิดความไม่พอใจ หรือความพยายามต่อกันในภายหลัง แบบแพ้-แพ้ หรือที่เรียกว่า ออมชอมกัน ต่างฝ่ายได้ผลประโยชน์คนละส่วน แต่ไม่ครบถ้วนตามที่หวัง และแบบชนะ-ชนะ การ

พยายามให้ทั้งสองฝ่ายได้ผลประโยชน์เต็มตามประสงค์ โดยให้ทั้งสองฝ่ายร่วมมือกันเพื่อช่วยให้บรรลุผลตามที่ต้องการ

(3) กระบวนการตี-ชม ที่เหมาะสม การตีมิใช่การตำหนิ หรือว่ากล่าวด้วยถ้อยคำรุนแรง แต่หมายถึง การให้ข้อสังเกต โดยสะท้อนให้เห็นข้อบกพร่องหรือจุดอ่อน การชม ก็คือการให้ข้อสังเกต โดยสะท้อนให้เห็นข้อดี การตี-ชม เป็นเครื่องมือที่ทรงประสิทธิภาพอย่างหนึ่งที่จะช่วยให้งานกลุ่มดำเนินไปด้วยดี และมีทิศทางที่ตรงไปสู่จุดมุ่งหมาย การตี-ชม ควรเป็นไปด้วยความจริงใจ หวังดี และถูกกาลเทศะ

(4) การรู้จักบทบาท และหน้าที่ของตนเอง กลุ่มที่มีสมาชิกซึ่งรู้จักบทบาทและหน้าที่ของตนเองจะเป็นกลุ่มที่มีประสิทธิภาพ

(5) กลุ่มมีคุณสมบัติที่ดี ซึ่งประกอบด้วยผู้นำกลุ่ม ได้แก่ สมาชิกที่ได้รับการคัดเลือกจากกลุ่มที่เป็นผู้นำ ซึ่งเป็นบุคคลที่มีความรู้ ความสามารถ ความอดทนตั้งใจและกายตลอดจนมีเหตุผล ใจกว้าง ความกล้าหาญ และเสียสละ สมาชิกกลุ่ม ยึดมั่นในอุดมการณ์ มีความคิดที่มีต่อกลุ่ม ซื่อสัตย์ จริงใจ ยอมรับระบบระเบียบ จุดมุ่งหมายของกลุ่ม และรู้จักบทบาทหน้าที่

การบริหารจัดการในการปฏิบัติงาน

วิรัช วิรัชนิภาวรรณ (2548, หน้า 5) กล่าวว่า iva การบริหารจัดการ (management administration) การบริหารการพัฒนา (development administration) การบริหารการบริการ (service administration) ล้วนเป็นคำที่มีความหมายคล้ายคลึงหรือใกล้เคียงกันที่เห็นได้อย่างชัดเจนมีอย่างน้อย 3 ส่วน คือ 1. ล้วนเป็นแนวทางหรือวิธีการบริหารงานภาครัฐที่หน่วยงานของรัฐ และ/หรือ เจ้าหน้าที่ของรัฐ นำมาใช้ในการปฏิบัติราชการเพื่อช่วยเพิ่มประสิทธิภาพในการบริหารราชการ 2. มีกระบวนการบริหารงานที่ประกอบด้วย 3 ขั้นตอน คือ การคิด (thinking) หรือ การวางแผน (planning) การดำเนินงาน (acting) และการประเมินผล (evaluating) และ 3. มีจุดหมายปลายทาง คือ การพัฒนาประเทศไปในทิศทางที่ทำให้ประชาชนมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นรวมทั้งประเทศชาติมีความเจริญก้าวหน้าและมั่นคงเพิ่มขึ้น สำหรับส่วนที่แตกต่างกัน คือ แต่ละคำมีจุดเน้นต่างกัน กล่าวคือ การบริหารจัดการเน้นเรื่องการนำแนวคิดการจัดการของภาคเอกชนเข้ามาใช้ในการบริหารราชการ เช่น การมุ่งหวังผลกำไร การแข่งขัน ความรวดเร็ว การตลาด การประชาสัมพันธ์ การจูงใจด้วยค่าตอบแทน การลดขั้นตอน และการลดพิธีการ เป็นต้น ในขณะที่การบริหารการพัฒนาให้ความสำคัญเรื่องการบริหารรวมทั้งการพัฒนานโยบาย แผน แผนงาน โครงการ หรือกิจกรรมของหน่วยงานของรัฐ ส่วนการบริหารการบริการเน้นเรื่องการบริหารอำนวยความสะดวกและการให้บริการแก่ประชาชน

1.2 แนวคิดเกี่ยวกับการจัดประสบการณ์การเรียนรู้

กุลยา ตันติผลลาชีวะ (2551, หน้า 46-49) ได้ให้ความหมายของประสบการณ์ว่า หมายถึง สิ่งที่เกิดเหตุการณ์ที่ทำให้เด็กเกิดการเรียนรู้ ซึ่งเป็นได้ทั้งกิจกรรมและสิ่งที่ได้สัมผัสรอบตัว เด็กพัฒนาความรู้และทักษะจากสิ่งแวดล้อมที่เป็นจริง รวมทั้งได้แสดงออกอย่างอิสระ ได้ใช้ความรู้และฝึกคิดการแก้ปัญหา ประสบการณ์ที่เด็กเรียนรู้ มีทั้งประสบการณ์ตรงและประสบการณ์ทางอ้อม

ประสบการณ์ตรง คือ ประสบการณ์ที่เด็กได้ลงมือปฏิบัติเอง ได้พูด ได้คุย และได้ใช้ประสาทสัมผัสตรงเพื่อการเรียนรู้ ทดลอง จนสามารถค้นพบความรู้ด้วยตนเอง

ประสบการณ์ทางอ้อม คือ ประสบการณ์ที่มาจากการบอกเล่า การฟัง ประสบการณ์เหล่านี้อาจได้มาจากการเห็นในโทรทัศน์ ในเครือข่ายคอมพิวเตอร์ หรือฟังวิทยุ

1.4.1 ลักษณะของประสบการณ์การเรียนรู้สำหรับเด็กปฐมวัยเป็นการสร้างประสบการณ์การเรียนรู้ ซึ่งหมายถึง กระบวนการที่จะทำให้เด็กได้รับความรู้ มีทักษะปฏิบัติและเห็นในสิ่งต่างๆ ที่ครูต้องการให้รู้โดยสอดคล้องกับลักษณะความใคร่รู้ใคร่เรียนของเด็ก ซึ่งลักษณะของประสบการณ์การเรียนรู้มีลักษณะเฉพาะที่สำคัญดังนี้ (Seefeldt C. & Barbour, 1994, pp. 197-200)

- 1) เด็กต้องได้สัมผัสจับต้องโดยตรงด้วยตนเอง ไม่ว่าจะเป็ประสบการณ์ในชั้นเรียนหรือนอกชั้นเรียน เป็นรายบุคคลหรือรายกลุ่ม
- 2) เด็กเป็นผู้ริเริ่ม เป็นผู้เลือกสิ่งที่ตนเองต้องการเรียนรู้ด้วยตนเอง
- 3) เนื้อหาหรือสาระที่เรียนรู้มีความหมาย กล่าวคือเหมาะกับอายุของเด็ก
- 4) ประสบการณ์การเรียนรู้มีความต่อเนื่อง
- 5) สนับสนุนและให้โอกาสในการใช้ภาษา การมีปฏิสัมพันธ์ด้วยการสื่อสาร
- 6) สร้างเสริมประสบการณ์สัมพันธ์กับผู้อื่นเพื่อการแลกเปลี่ยนประสบการณ์และการสร้างเสริมกิจกรรมทางสังคม
- 7) มีการสรุปแนวคิดและความรู้จากกิจกรรม มีการสะท้อนการเรียนรู้อย่างมีระเบียบวิธีและมีการนำเสนอร่วมด้วย

1.4.2 กิจกรรมการเรียนรู้ หมายถึง ขั้นตอนการดำเนินการ 3 ขั้นตอน ดังนี้

- 1) ขั้นนำเข้าสู่บทเรียน เป็นการเตรียมเด็กให้พร้อมและกระตุ้นให้เด็กเข้าร่วมกิจกรรม
- 2) ขั้นดำเนินการ เป็นขั้นดำเนินกิจกรรมที่อาจเป็นกิจกรรมการเรียนรู้ในชั้นเรียนและกิจกรรมการเรียนรู้นอกชั้นเรียน
- 3) ขั้นสรุปบทเรียน เป็นการประมวลสิ่งที่ได้เรียนรู้มาจากกิจกรรม เพื่อสร้างให้เด็กเกิดความเข้าใจยิ่งขึ้น

ในการวางแผนกิจกรรมการเรียนรู้ครูต้องเริ่มจากการกำหนดเรื่องที่เรียน มโนทัศน์การเรียนรู้ของเรื่องที่เรียน ผลลัพธ์การเรียนรู้ที่ต้องการ กิจกรรมการเรียนรู้ที่เป็นวิธีการดำเนินการ ไปสู่เป้าหมาย อุปกรณ์ที่ต้องใช้ในกิจกรรมและการประเมินภาพการเรียนรู้ การที่จะจัดกิจกรรมในชั้นเรียนหรือนอกชั้นเรียนนั้นมีข้อสังเกตว่าถ้าเป็นกิจกรรมการเรียนรู้ที่เน้นกรอบแนวคิดเดียวไม่ซับซ้อนปกติจะจัดในชั้นเรียน เช่น ในช่วงเวลากิจกรรมวงกลมเพื่อฟังนิทาน ส่วนกิจกรรมที่ซับซ้อนอาจใช้ส่วนต่างๆ ของห้องเรียน เพื่อจัดเป็นมุมประสบการณ์การเรียนรู้สำหรับเด็กด้านวิทยาศาสตร์ และหนังสือสำหรับการเรียนบางเรื่อง หรือจัดเป็นมุมบล็อกและเครื่องเล่นเกมสำหรับการเรียนเคลื่อนไหวร่างกาย เป็นต้น นอกจากนี้ในระยะเวลาที่อากาศแปรปรวนไม่สามารถไปทำกิจกรรมนอกชั้นเรียนได้ ครูจำเป็นต้องปรับกิจกรรมใหม่ให้เหมาะสมกับการใช้ห้องเรียนเป็นฐานกิจกรรมแทนการเรียนนอกชั้นเรียน

ตอนที่ 2 แนวคิดและหลักการที่เกี่ยวข้องกับการใช้สารสนเทศการจัดการเรียนรู้ของผู้ดูแลเด็ก

2.1 สารสนเทศ

2.1.1 ความหมายของสารสนเทศ

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.2542 ได้ให้ความหมายของคำว่า สารสนเทศ (सान-สน-เทศ, สา-ระ-สน-เทศ) ว่าประกอบด้วยคำว่า สาร กับคำว่า สนเทศ สาร แปลว่า ถ้อยคำ ใจความ, สนเทศ แปลว่า แสดง บอก ชี้แจง, คำว่า สารสนเทศ แปลว่า ข่าวสาร หรือ การชี้แจงข้อมูลข่าวสาร

ปทีป เมธาคุณวุฒิ (2544, หน้า 290) ให้ความหมายว่า สารสนเทศ หมายถึง ข้อมูลซึ่งผ่านการเลือกสรรแล้วโดยการประมวลผล ดังนั้นสารสนเทศจึงเกิดจากการวิเคราะห์ข้อมูลหรือข้อเท็จจริง แล้วจัดระเบียบให้เป็นความรู้หรือข่าวกรอง ซึ่งจะใช้เป็นข้ออ้างอิง หรือเป็นพื้นฐานในการคาดการณ์ล่วงหน้า หรือช่วยในการวินิจฉัยสั่งการได้ทันที

สุชุม เฉลยทรัพย์ และคณะ (2547, หน้า 3) กล่าวว่า สารสนเทศ หรือ สารสนเทศ ศัพท์บัญญัติของคำว่า Information ซึ่งราชบัณฑิตยสถานกำหนดให้ใช้ได้ทั้งสองคำ แต่ในวงการคอมพิวเตอร์ การสื่อสารและการธุรกิจจะนิยมให้คำว่า สารสนเทศ ซึ่งมีความหมายว่า ข้อมูล ข่าวสาร ความรู้ต่างๆ ที่ได้รับการสรุป คำนวณ จัดเรียง หรือประมวลผลแล้วจากข้อมูลต่างๆ ที่เกี่ยวข้องอย่างเป็นระบบตามหลักวิชาการ จนได้เป็นข้อความรู้เพื่อนำมาเผยแพร่ และใช้ประโยชน์ในงานด้านต่างๆ

ศรีไพร ศักดิ์รุ่งพงศากุล และเจษฎาพร ยุทธวิบูลย์ชัย (2549, หน้า 17) ให้ความหมายว่า สารสนเทศ หมายถึงสิ่งที่ได้จากการประมวลผลข้อมูล และสามารถนำไปใช้

ประโยชน์ในการวางแผน การตัดสินใจ และการคาดการณ์ในอนาคตได้ สารสนเทศอาจแสดงในรูปแบบของข้อความ ตาราง แผนภูมิหรือรูปภาพ

จตุรงค์ ดวงจินดา และคณะ (2551, หน้า 19) ให้ความหมายว่า สารสนเทศ หมายถึง ข้อมูลหรือข้อเท็จจริงอันเป็นรายละเอียดเกี่ยวกับเหตุการณ์ การกระทำ บุคคล หน่วยงาน เช่น การสั่งจองสินค้าผ่านตัวแทนจำหน่ายในอินเทอร์เน็ต หรือผลที่ได้จากการนำข้อมูลที่เป็นรายละเอียดมาประมวลให้เป็นข้อสรุปทำให้เห็นภาพกว้างๆ ของเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น

นอกจากนักวิชาการไทยที่ได้นิยามความหมายของสารสนเทศแล้ว นักวิชาการต่างประเทศก็ยังให้ความหมายที่น่าสนใจดังนี้

ดาฟต์ (Daft, 2000, p. 671) ให้ความหมายว่า สารสนเทศ หมายถึงข้อมูลที่ได้ถูกปรับเปลี่ยนให้เป็นเรื่องราวที่มีความหมาย และเป็นประโยชน์สำหรับผู้ใช้เฉพาะราย

โอ' เบรียน (O' Brien, 2000, p. 27) ให้ความหมายว่า สารสนเทศ หมายถึงข้อมูลที่ได้ถูกปรับเปลี่ยนให้อยู่ในสภาวะที่มีความหมาย และมีประโยชน์สำหรับผู้ใช้นั้นหลายเฉพาะราย

สแตร์ และเรย์โนลด์ส์ (Stair & Reynolds, 2001, p. 4) ให้ความหมายว่า สารสนเทศ หมายถึงกลุ่มของข้อเท็จจริงที่ได้ถูกจัดระเบียบให้อยู่ในสภาพที่มีคุณค่าเพิ่มขึ้นเหนือกว่าคุณค่าของตัวมันเอง

อัลเทอร์ (Alter, 2002, p. 69) ให้ความหมายว่า สารสนเทศ หมายถึงข้อมูลที่มีรูปแบบและเนื้อหาสาระที่เหมาะสมสำหรับการใช้ที่เฉพาะเจาะจง

จากความหมายของสารเทศดังกล่าว สรุปได้ว่าสารสนเทศ หมายถึง ข้อมูล ข่าวสาร ความรู้ ข้อเท็จจริง ความคิด ที่มีผู้ทำให้เกิดขึ้นหรือรวบรวม แปลความ เรียบเรียง และจัดเก็บในขอบข่ายของงาน บันทึกไว้ในสื่อหรือทรัพยากรสารสนเทศในรูปแบบต่างๆ เพื่อประกอบการตัดสินใจและนำไปใช้ประโยชน์ตามต้องการ

2.1.2 คุณค่าและประโยชน์ของสารสนเทศ

1) คุณค่าของสารสนเทศ

ชัชวาล วงษ์ประเสริฐ (2548, หน้า 49-50) ได้กำหนดการวัดคุณค่าของสารสนเทศ ซึ่งมีคุณสมบัติที่สำคัญของสารสนเทศดังนี้

(1) ความถูกต้องเที่ยงตรง (Accuracy) คุณสมบัตินี้แสดงถึงคุณค่าและคุณประโยชน์ของสารสนเทศ ซึ่งนับว่ามีความสำคัญมาก เพราะสามารถสนองต่อความต้องการและสามารถผลิตได้ทันต่อเวลา แต่ถ้าขาดความถูกต้องแล้วจะหาประโยชน์ไม่ได้เลย วิเคราะห์ได้จากอัตราส่วนของสารสนเทศที่ถูกต้องกับจำนวนสารสนเทศที่ผลิตขึ้นทั้งหมดในช่วงเวลาหนึ่ง สารสนเทศที่ถูกต้องควรมีความละเอียด แม่นยำ ให้ความเชื่อถือได้สูง

(2) ความทันต่อเวลา (Timeliness) สารสนเทศที่ดีต้องได้รับทันต่อการใช้ประโยชน์ คือ ต้องไม่ช้าจนไม่สามารถจะบอกถึงสถานการณ์ หรือแนวโน้มการเกิดเหตุการณ์ใด เหตุการณ์หนึ่งได้ ช่วงเวลาที่เหมาะสมของการจัดทำสารสนเทศจึงเป็นสิ่งที่ควรพิจารณาให้ดีในแต่ละองค์กร และอาจมีความต้องการสารสนเทศเป็นบางเรื่องและบางเวลา ซึ่งเป็นเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นอย่างกะทันหัน

(3) ความครบถ้วน (Completeness) สารสนเทศที่ครบถ้วน เป็นความสมบูรณ์ในเนื้อหาของสารสนเทศ โดยพิจารณาทางด้านคุณภาพของสารสนเทศมากกว่าด้านปริมาณ สามารถบอกผู้ใช้ได้ตามความต้องการและสามารถประยุกต์ในการพิจารณาเพื่อแก้ไขปัญหาได้ ความครบถ้วนสมบูรณ์ของสารสนเทศได้มาจากการรวบรวมข้อเท็จจริงหรือข้อมูลที่มีอยู่อย่างกระจัดกระจายในองค์กรหนึ่งได้ในปริมาณที่เพียงพอต่อการตัดสินใจและใช้งานสารสนเทศ

(4) ความเหมาะสม (Appropriateness) คุณสมบัติในข้อนี้พิจารณาถึงการผลิตสารสนเทศว่าข้อมูลหรือสารสนเทศที่ได้รับตรงกับความต้องการของผู้ใช้มากน้อยเพียงใด เพราะถ้าสารสนเทศที่ได้รับไม่ตรงกับความต้องการก็ไม่เกิดประโยชน์ โดยเฉพาะการผลิตสารสนเทศต้องเสียค่าใช้จ่ายในการดำเนินการ ซึ่งเป็นการยากในการวัดจำนวนให้เห็นได้

(5) ความชัดเจน (Clarity) สารสนเทศที่ได้รับต้องมีความชัดเจน ไม่กำกวมคลุมเครือน้อยที่สุด ซึ่งจะทำให้ผู้ใช้สารสนเทศเข้าใจผิด ซึ่งถ้าต้องแก้ไขข้อมูลอาจจะต้องเสียค่าใช้จ่ายและเวลาเพิ่มขึ้น สามารถทำความเข้าใจได้ง่าย สามารถทำให้ผู้ใช้สรุปประเด็นได้อย่างรวดเร็ว และถูกต้องจากการอ่านสารสนเทศ

(6) ความสามารถเข้าถึงได้ (Accessibility) สารสนเทศที่ดีควรมีความสะดวกและรวดเร็วในการเข้าถึงสารสนเทศ ในการนำสารสนเทศมาใช้ประกอบการตัดสินใจ ความรวดเร็วในการค้นคืนสารสนเทศสามารถวัดได้ เช่น หนึ่งนาทีหรือหนึ่งชั่วโมง การใช้งานได้ง่ายเป็นอีกหนึ่งคุณสมบัติที่เน้นความรวดเร็วในการจัดทำ และนำสารสนเทศมาใช้

(7) ความยืดหยุ่น (Flexibility) ความยืดหยุ่น หมายถึงสารสนเทศนั้นต้องเป็นประโยชน์แก่บุคคลหรือองค์กรจำนวนมากอย่างกว้างขวาง มากกว่าเป็นสารสนเทศที่ใช้ได้เฉพาะบุคคล สามารถที่จะแสดงออกมาในรูปของตัวเลข รูปภาพ หรือกราฟจะช่วยให้สารสนเทศมีคุณสมบัติตามที่กล่าวมาแล้ว

(8) ความสามารถในการพิสูจน์ได้ (Verifiability) ความสามารถในการพิสูจน์ได้ หมายถึงสารสนเทศนั้นต้องสามารถพิสูจน์ข้อเท็จจริงหรือตรวจสอบได้ว่าเป็นความจริงไม่ว่าจะผ่านการตรวจพิสูจน์กี่ครั้งก็ตาม ต้องไม่ปรับเปลี่ยนสารสนเทศเพื่อให้เกิดความคิดโน้มน้าวไปยังไปในทางที่ไม่ตรงกับข้อเท็จจริง

(9) ความซ้ำซ้อน (Redundancy) สารสนเทศที่ดีควรเป็นสารสนเทศที่กะทัดรัดได้ใจความที่สมบูรณ์ในตัวเอง สั้นง่าย สะดวกต่อการอ่าน ไม่ซ้ำซ้อน หรือมีมากเกินไปจนความจำเป็น สามารถสรุปประเด็นได้ใจความและสามารถแสดงสาระที่สำคัญๆ ตามที่ผู้บริหารต้องการได้ครบถ้วน

(10) ความไม่ลำเอียง (Bias) ไม่เป็นสารสนเทศที่มีจุดประสงค์ที่จะปกปิดข้อเท็จจริงบางอย่าง ซึ่งทำให้ผู้ใช้เข้าใจผิดจากความเป็นจริง ลักษณะของสารสนเทศที่ผลิตขึ้นนั้น ไม่มีความตั้งใจ หรือมีเจตนาในการเปลี่ยนแปลงหรือแก้ไขสารสนเทศตามที่ได้กำหนดหรือหาข้อยุติไว้ล่วงหน้า

คุณสมบัติของสารสนเทศทั้ง 10 ประการนี้ อาจจะสามารถกล่าวได้ว่าคุณสมบัติ 4 ประการแรก ได้แก่ ความถูกต้อง ความทันต่อเวลา เป็นคุณสมบัติที่สำคัญที่สุดของสารสนเทศ ส่วนคุณสมบัติอื่นๆ อีก 6 ประการนั้น เป็นส่วนที่เข้ามาเสริมคุณสมบัติ 4 ประการแรก

2) ประโยชน์ของสารสนเทศ

นอกจากสารสนเทศจะเป็นยิ่งกว่าข่าวสารที่องค์กรทุกแห่งต้องให้ความสำคัญกับการจัดการดูแลข้อมูลและระบบสารสนเทศอย่างถูกต้อง เหมาะสมแล้ว ข้อมูลและสารสนเทศยังมีประโยชน์ต่อการนำไปใช้ในการบริหารด้านต่างๆ ดังนี้

(1) การวางแผน (Planning) โดยนำไปใช้ในการวางแผนแม่บท (master plan), แผนกลยุทธ์ (strategy plan) เพื่อช่วยเกี่ยวกับการจัดการองค์กร การผลิตสินค้าและบริการ การบริหารงานทรัพยากรมนุษย์ การตลาดและการขาย เป็นต้น

(2) การประสานงาน (coordinating) เพื่อการติดต่อและประสานงานทั้งหน่วยงานภายในและภายนอกองค์กร เพื่อแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสาร ทราบสถานภาพทางการแข่งขันของคู่แข่ง รวมถึงเพื่อรักษาสัมพันธภาพที่ดีกับลูกค้า สามารถเพิ่มประสิทธิภาพในการทำงานมากยิ่งขึ้น

(3) การควบคุม (controlling) เพื่อให้การดำเนินงานไปตามขั้นตอน ตามกฎเกณฑ์ ระเบียบ ข้อบังคับต่างๆ ที่องค์กรหรือหน่วยงานใช้เพื่อควบคุมการดำเนินงานให้บรรลุเป้าหมาย ดังนั้นต้องการข้อมูลที่คุณภาพ ครบถ้วน ถูกต้อง สมบูรณ์ เพื่อให้การควบคุมดำเนินไปด้วยดี

(4) การตัดสินใจ (decision making) โดยนำข้อมูลไปใช้ในการตัดสินใจ เพื่อเลือกแนวทาง ทางเลือกที่มีปัญหาน้อยที่สุด มีผลกำไรสูงสุด และเป็นประโยชน์ต่อองค์กรสูงสุด ดังนั้นจึงต้องการข้อมูลที่ทันสมัย สมบูรณ์ ครบถ้วน เพื่อที่จำให้การตัดสินใจทำได้ถูกต้อง รวดเร็ว และมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

จรัส อติวิทยากรณ์ (2550, หน้า 13) กล่าวว่า สารสนเทศนั้นมีความสำคัญต่อองค์กร เนื่องจากเป็นส่วนที่ใช้ในการวิเคราะห์ปัญหา แก้ไข ตัดสิน พิจารณาปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้น ผู้บริหารจะใช้ข้อมูลนั้นทั้งหมดในการวางแผน และตั้งเป้าหมายตามที่คาดคะเน พิจารณาผลการดำเนินงานที่เกิดขึ้นจริงว่าเบี่ยงเบน หรือคลาดเคลื่อนจากเป้าหมายหรือไม่ และให้ค้นหาสาเหตุของความคลาดเคลื่อนได้ ช่วยในการตัดสินใจในการวางแผน และด้านการปฏิบัติงานมีมาตรฐานมากยิ่งขึ้น และมั่นใจได้ว่าจะเกิดประสิทธิภาพสูงสุด ใช้วิเคราะห์สิ่งที่เกิดขึ้นเพื่อหาหนทางควบคุม และแก้ไขเหตุการณ์ หรือสิ่งที่ปัญหาได้ดีขึ้น ช่วยในการดำเนินงานจัดการของข้อมูลให้เป็นไปอย่างรวดเร็ว คล่องตัว ซึ่งจะทำให้เกิดผลดีต่อระบบการบริหารงานภายในองค์กรด้วย

2.1.3 ประเภทของสารสนเทศ

ปัจจุบันมีสารสนเทศอยู่ในรูปแบบต่างๆ เผยแพร่ออกมาอย่างมากมายและรวดเร็ว ทั้งนี้เนื่องมาจากความเจริญก้าวหน้าทางเทคโนโลยีสารสนเทศประเภทต่างๆ เหล่านี้ถูกผลิตออกมาในรูปแบบที่แตกต่างกัน เพื่อสะดวกและง่ายต่อการถ่ายทอดข้อมูล ข่าวสาร จากความหลากหลายของสารสนเทศ องค์กรศึกษาวิทยาศาสตร์และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติจัดให้ทรัพยากรสารสนเทศเป็นทรัพยากรสำคัญ 1 ใน 3 ประเภท คือ ทรัพยากรธรรมชาติ ทรัพยากรมนุษย์ และทรัพยากรสารสนเทศและได้แบ่งทรัพยากรสารสนเทศเป็น 3 ประเภท (นงลักษณ์ เนื่ออ่อน, 2544, หน้า 15) ดังนี้

2.1.3.1 สิ่งพิมพ์ (printed materials)

1) หนังสือ

(1) หนังสือสารคดี (non-fiction)

- หนังสือแบบเรียนหรือตำรา (textbooks)
- หนังสืออ้างอิง (reference books)
- สิ่งพิมพ์รัฐบาล (government publication)
- วิทยานิพนธ์ (thesis, dissertation)
- รายงานผลการวิจัย (research reports)
- เอกสารการประชุมทางวิชาการ (proceedings of the conference)
- จดหมายเหตุ (archives)
- สิทธิบัตร (patents)

(2) หนังสือบันเทิงคดี (fiction)

2) วารสาร (periodicals) คือ สิ่งพิมพ์ที่พิมพ์เผยแพร่โดยมีชื่อของสิ่งพิมพ์เป็นชื่อเรียกแน่นอนและแจ้งกำหนดเวลาพิมพ์ไว้ เช่น รายสัปดาห์ รายปักษ์ รายเดือน เป็นต้น สำหรับประเภทของวารสารแบ่งตามลักษณะการจัดทำและเนื้อหา ดังนี้.

- (1) วารสารทั่วไป (general periodicals)
- (2) วารสารเฉพาะวิชา (professional journals)
- (3) หนังสือพิมพ์ (newspapers)
- (4) จุลภาคและกฤตภาค

2.1.3.2 สื่อทัศนวัสดุ (non – printed materials, audio visual materials)

สื่อทัศนวัสดุ หมายถึง วัสดุที่ไม่ได้อยู่ในรูปของตัวพิมพ์ สามารถใช้ประโยชน์ได้หลายด้านเช่นเดียวกับสิ่งพิมพ์ เป็นแหล่งตอบคำถามเฉพาะเรื่อง ให้ความบันเทิง เป็นแหล่งในการเรียนรู้เพื่อช่วยให้บรรลุวัตถุประสงค์ทางการศึกษา แบ่งได้ดังนี้

- 1) วัสดุกราฟิก (graphic materials)
- 2) ภาพนิ่ง (still pictures)
- 3) วัสดุย่อส่วน (microforms)
- 4) ภาพยนตร์ (motion pictures)
- 5) วีดิทัศน์ (video tape)
- 6) วัสดุบันทึกเสียง (audio recordings)
- 7) ลูกโลก หุ่นจำลองและของตัวอย่าง (globes, models, specimens)

2.1.3.3 เอกสารอิเล็กทรอนิกส์ (electronic documents)

เอกสารอิเล็กทรอนิกส์นับเป็นสิ่งใหม่ในการบันทึกสื่อสารสนเทศ รู้จักกันในชื่อ “สื่ออิเล็กทรอนิกส์” (Electronic media) เกิดขึ้นจากความก้าวหน้าของเทคโนโลยีอิเล็กทรอนิกส์ ซึ่งนำไปพัฒนาคอมพิวเตอร์และการสื่อสารโทรคมนาคม ซึ่งแบ่งได้ดังนี้

- 1) ฐานข้อมูลคอมพิวเตอร์ (computerized databases)
- 2) วารสารอิเล็กทรอนิกส์ (electronic journals)
- 3) ไปรษณีย์อิเล็กทรอนิกส์ (electronic mail, e-Mail)
- 4) โทรสาร (facsimile, fax)
- 5) สื่อผสม (multimedia)
- 6) เคเบิลทีวี (cable television)

ดังนี้

นงนารท ชัยรัตน์ (2542, หน้า 3) ได้กล่าวถึงประเภทของสารสนเทศ สรุปได้

2.1.3.4 วัสดุตีพิมพ์ ได้แก่

- 1) ต้นฉบับตัวเขียน และจดหมายเหตุ (manuscript and archives)
- 2) หนังสือ
 - (1) หนังสือตำราและสารคดี
 - (2) หนังสือบันเทิงคดี
- 3) สิ่งพิมพ์ต่อเนื่อง
 - (1) หนังสือพิมพ์
 - (2) วารสารและนิตยสาร
- 4) จุลสาร

2.1.3.5 วัสดุไม่ตีพิมพ์ ได้แก่

- 1) โสตวัสดุ
- 2) ทัศนวัสดุ
- 3) โสตทัศนวัสดุ
- 4) วัสดุย่อส่วน
- 5) วัสดุอิเล็กทรอนิกส์

สรุปได้ว่า สารสนเทศทุกชนิดมีรูปแบบของการบันทึกและการนำเสนอ เพื่อให้เกิดการเรียนรู้ เกิดความเข้าใจในการติดต่อสื่อสารและมีลักษณะที่แตกต่างกัน

2.1.4 แหล่งสารสนเทศ

ซัชวาลย์ วงษ์ประเสริฐ (2548, หน้า 65) ได้กล่าวว่าแหล่งสารสนเทศ (Sources of Information) จะเกี่ยวข้องกับบันทึกต่างๆ ทั้งรูปแบบของวัสดุตีพิมพ์ ไม่ตีพิมพ์ แฟ้มข้อมูล คอมพิวเตอร์ ฐานข้อมูลคอมพิวเตอร์ หรือการบันทึกในรูปแบบอื่นๆ แหล่งสารสนเทศปฐมภูมิ การเผยแพร่สารสนเทศ บุคลากรทางสารสนเทศ เช่น นายหน้าขายสารสนเทศ (information brokers) ที่ปรึกษาทางด้านสารสนเทศ (information consultants) ผู้เชี่ยวชาญทางสารสนเทศ ห้องสมุด ศูนย์สารสนเทศ และแหล่งสารสนเทศเฉพาะวิชา พร้อมทั้งบริการสารสนเทศที่สำคัญ เป็นต้น ซึ่งสามารถแบ่งประเภทของแหล่งสารสนเทศได้ดังนี้

1) แหล่งสารสนเทศภายในองค์กร

สารสนเทศภายในองค์กร หมายถึง สารสนเทศที่อธิบายให้ทราบถึงการปฏิบัติงานในแง่มุมต่างๆ ขององค์กร เช่น สารสนเทศเกี่ยวกับบุคลากร ผลิตภัณฑ์ งบประมาณ รายรับและรายจ่าย โครงสร้างองค์กร ระบบสารสนเทศ เป็นต้น ดังนี้

(1) การพยากรณ์การขาย เป็นการวางแผนที่สำคัญที่สุดขององค์กร เพราะว่าการจัดการทรัพยากรทั้งหมดขององค์กร ซึ่งเค้าโครงการวางแผนสามารถนำไปใช้ในการวางแผนอื่นๆ ภายในสำนักงานได้ทั้งหมด

(2) การวางแผนทางการเงิน มักเรียกว่า แผนงบประมาณ (budget) แผนการเงินเป็นแผนงานที่แสดงให้เห็นถึงจำนวน เวลาที่จะต้องปฏิบัติเกี่ยวกับการจัดสรรทรัพยากรทั้งหมดขององค์กร

(3) ปัจจัยเกี่ยวกับอุปกรณ์ ซึ่งเกี่ยวข้องกับปัจจัยการผลิต ไม่ว่าจะเป็นกำลังคน เงินทุน โรงงาน และเครื่องมือการผลิต และปัจจัยอื่นๆ นับว่าเป็นสารสนเทศที่สำคัญในการวางแผน เพราะเป็นสิ่งที่กำหนดขอบเขตในการวางแผนปัจจัยดังกล่าวนี้บริษัทสามารถควบคุมได้

(4) นโยบาย เป็นเป้าหมายระยะยาวขององค์กร จะต้องกำหนดนโยบายให้มีความสัมพันธ์กัน การจัดทำนโยบายของบริษัท และการทำแผนระยะสั้นต้องสัมพันธ์กันและมีโอกาสที่จะเป็นไปได้สูง

2) สารสนเทศภายนอกองค์กร หมายถึง สารสนเทศที่อธิบายถึงสภาพแวดล้อมภายนอกองค์กร เช่น สารสนเทศเกี่ยวกับสภาวะการส่งออกของประเทศ สภาวะการแข่งขันทั้งภายในประเทศและภายนอกประเทศ การเชื่อมโยงเครือข่ายสารสนเทศด้านวิชาการกับสถาบันการศึกษาวิจัยเพื่อการพัฒนาองค์กร ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

(1) สารสนเทศเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม เช่น ระบบการเมือง การเปลี่ยนแปลงทางการเมือง นโยบายรัฐบาล กฎหมายระหว่างประเทศ แนวโน้มของประชากรและสังคม แนวโน้มทางเศรษฐกิจ สภาพแวดล้อมทางเทคโนโลยี และปัจจัยต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการผลิต

(2) สารสนเทศในเชิงการแข่งขันทางธุรกิจ เป็นข้อมูลข่าวสารที่มีผลกระทบต่อการค้าดำเนินธุรกิจของบริษัท เช่น ข้อมูลที่เกี่ยวกับความต้องการทางกิจกรรมอุตสาหกรรม ความต้องการของบริษัท ซึ่งเป็นข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับคู่แข่ง

จะเห็นได้ว่าแหล่งสารสนเทศเป็นส่วนประกอบสำคัญของการผลิต การรวบรวม การจัดเก็บ การสืบค้นและการบริการเผยแพร่สารสนเทศ ใช้แหล่งทรัพยากรสารสนเทศต่างๆ ซึ่งก่อให้เกิดประโยชน์ต่อตนเองและสังคมในทุกด้าน

2.1.5 องค์ประกอบของสารสนเทศ

บุญญลักษณ์ ตำนานจิตร (2554, หน้า 18-19) ระบุว่าระบบสารสนเทศนั้นเป็นคำกลางๆ และมีความหมายครอบคลุมถึงการจัดทำระบบสารสนเทศโดยไม่ต้องใช้คอมพิวเตอร์ได้อีกหนึ่ง เช่น หน่วยงานห้างร้านหลายแห่งอาจจะมีระบบสารสนเทศสำหรับใช้งานอยู่แล้วโดยไม่ได้ใช้คอมพิวเตอร์ และระบบสารสนเทศที่ใช้คอมพิวเตอร์เป็นเครื่องมือทำให้สามารถจัดทำรายงานให้ใช้ได้อย่างรวดเร็วยิ่งขึ้น ซึ่งมีองค์ประกอบของระบบสารสนเทศที่

สำคัญ หากพิจารณากระบวนการในการดำเนินงานสารสนเทศทั้งภายนอกและภายในองค์กร ประกอบด้วยส่วนสำคัญ 7 ส่วน ดังนี้

1) ข้อมูล หมายถึง ข้อเท็จจริงที่เราสนใจจะบันทึกเก็บไว้เพื่อใช้วิเคราะห์ให้ทราบสถานการณ์ที่เกี่ยวข้องกับหน่วยงาน ได้แก่ ฐานข้อมูล (Databases) ฐานแบบจำลอง (Model Bases) และฐานความรู้ (Knowledge Bases)

2) ทรัพยากรสารสนเทศ ถือได้ว่าเป็นองค์ประกอบหลักของระบบสารสนเทศ ได้แก่ สิ่งตีพิมพ์ สิ่งไม่ตีพิมพ์ สื่ออิเล็กทรอนิกส์ และสื่อบุคคล

3) บุคลากรสารสนเทศ บุคลากร (People ware) หมายถึง ผู้มีหน้าที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาดำเนินงาน และจัดการให้เกิดระบบสารสนเทศที่มีประสิทธิภาพสำหรับหน่วยงาน ได้แก่ ผู้ใช้ระบบ (End User) และผู้เชี่ยวชาญด้านระบบ (IS Specialists) ประกอบด้วยบุคลากรที่ทำงานเกี่ยวข้องกับเนื้อหาของสารสนเทศ บุคลากรที่ดำเนินการเกี่ยวกับเครื่องจักรกล บุคลากรที่เป็นผู้กำหนดนโยบายสารสนเทศ

4) แหล่งสารสนเทศ ประกอบด้วยแหล่งสารสนเทศภายในตัวของบุคคล (tacit knowledge) และแหล่งภายนอก ซึ่งประกอบด้วยสถาบันสารสนเทศต่างๆ (explicit knowledge)

5) เทคโนโลยีสารสนเทศ ได้แก่ เครื่องมืออุปกรณ์ คอมพิวเตอร์ที่จะอำนวยความสะดวกในการดำเนินงานสารสนเทศ ทั้งการประมวลผล การวิเคราะห์สารสนเทศ และการเผยแพร่สารสนเทศ ได้แก่ ฮาร์ดแวร์ (Hardware) หมายถึง ตัวเครื่องคอมพิวเตอร์และอุปกรณ์ประกอบต่างๆ ได้แก่ ระบบคอมพิวเตอร์ (Computer Systems) และระบบเครือข่ายคอมพิวเตอร์ (Network Computer Systems) หมายถึง อุปกรณ์ระบบโทรคมนาคม และข้อตกลงที่ทำให้หน่วยงานสามารถส่งข้อมูลและรายงานข้ามไปยังผู้รับที่อยู่ห่างไกล และซอฟต์แวร์ (Software) หมายถึง ชุดคำสั่งที่ใช้สำหรับสั่งให้คอมพิวเตอร์ทำงานตามที่ผู้ใช้ต้องการ ได้แก่ ซอฟต์แวร์ระบบ (System software) และซอฟต์แวร์ประยุกต์ (Application Software) ระบบสื่อสารข้อมูล (Data Communication System)

6) กระบวนการในการจัดการและการบริการสารสนเทศ หรือเรียกว่าระเบียบปฏิบัติ และคู่มือ (Procedures) หมายถึง ข้อบังคับ กฎเกณฑ์ และคู่มือการใช้ระบบสารสนเทศให้เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ เชื่อถือได้และมั่นคงปลอดภัย ก็คือเทคโนโลยีระบบ เกี่ยวข้องกับการวางแผนกลยุทธ์ (strategic planning) การบริหารทรัพยากรมนุษย์ (human resource management) การจัดทำงบประมาณ (budgeting) การบริหารพื้นที่ (space management) และการประเมินผล การดำเนินงาน (performance evaluation)

7) ผู้ใช้สารสนเทศ เป็นองค์ประกอบหลักเช่นกันในการจัดตั้งระบบสารสนเทศ เพราะการดำเนินการทุกอย่างก็เพื่อตอบสนองความต้องการของผู้ใช้ โดยเฉพาะการจัดเตรียมสารสนเทศเพื่อการตัดสินใจ (Information for Decision Making)

ตัวอย่างเอกสาร แบบฟอร์ม และฐานข้อมูลที่ใช้งานในปัจจุบัน (Existing Documents/Sampling) ในการศึกษาขั้นตอนการดำเนินงานของระบบงานนั้น ควรเริ่มศึกษาจากสิ่งที่มีอยู่ หรือปรากฏอยู่ เช่น ตัวอย่างเอกสารที่ใช้ในแต่ละขั้นตอนการดำเนินงาน เพื่อทำความเข้าใจระบบงานเบื้องต้น และหากยังไม่เข้าใจควรนำข้อมูลเหล่านี้ไปเตรียมข้อมูลและคำถามสำหรับเข้าสัมภาษณ์บุคคล หรือใช้ค้นคว้ารายละเอียดจากแหล่งข้อมูลอื่นๆ ต่อไป

2.1.6 ความต้องการและการใช้สารสนเทศ

ทิพวรรณ หล่อสุวรรณรัตน์ (2548, หน้า 1) กล่าวถึงความต้องการใช้สารสนเทศของผู้ใช้สารสนเทศในสังคมสารสนเทศ เพราะสารสนเทศนั้นได้ทวีความสำคัญ และมีความจำเป็นแก่ชีวิตประจำวันของมนุษย์เป็นอย่างมากในสังคมปัจจุบันทั้งการทำงาน การวางแผน และการพัฒนาองค์กร ซึ่งอาจจะเปรียบเทียบได้เสมือนเส้นเลือดและสายเลือดที่จะหล่อเลี้ยงชีวิต เพราะว่าในปัจจุบันการทำงานทุกด้านต้องอาศัยสารสนเทศที่แม่นยำเที่ยงตรงและมีคุณภาพสูง ผลกระทบของสารสนเทศนั้นมีอยู่อย่างกว้างขวาง ทั้งในระดับบุคคล และองค์การการทำงานในสาขาวิชาชีพต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นการบริหารภาครัฐ เอกชน วิทยาศาสตร์ กฎหมาย การศึกษา การแพทย์ การสาธารณสุข งานบริการสังคมต่างๆ ตลอดจนวิศวกรรมศาสตร์ องค์กรที่สามารถจัดการสารสนเทศได้ดีย่อมทำให้ผู้ปฏิบัติงานเกิดสภาพความพึงพอใจต่องานที่ปฏิบัติอยู่

องค์กรที่สามารถจัดการกับสารสนเทศได้ดีภายใต้การเปลี่ยนแปลงในสังคมย่อมจะดำเนินงานไปได้อย่างมีประสิทธิภาพ มีประสิทธิผล มีความได้เปรียบในการแข่งขัน และช่วยให้ผู้ปฏิบัติงานเกิดความพอใจในการทำงานมากขึ้นอันจะนำไปสู่ความสำเร็จในที่สุด

ผลสืบเนื่องมาจากการเปลี่ยนแปลงของสภาวะแวดล้อมทางสังคมโลกจึงได้ถูกแบ่งเป็น 3 ยุค (สุชุม เฉลยทรัพย์, 2547, หน้า 9) ได้แบ่งวิวัฒนาการของสังคมโลกเป็น 3 ยุค คือ ยุคเกษตรกรรม ยุคอุตสาหกรรม และยุคสารสนเทศ ซึ่งในการใช้สารสนเทศของผู้ที่มีความต้องการที่จะใช้สามารถที่จะพิจารณาได้ในแง่มุมต่างๆ ดังนี้

1. เนื้อหาสาระของสารสนเทศ (content of information)
2. คุณลักษณะของสารสนเทศ (nature of information)
3. ปริมาณของสารสนเทศ (quantity of information)
4. กระบวนการและขั้นตอน (processing of information)
5. รูปแบบของสารสนเทศ (packaging of information)
6. ความเร็วในการได้รับสารสนเทศ (speed of supply information)

7. ความทันสมัยและเหตุการณ์ของสารสนเทศ (data range of information)
8. คุณลักษณะเฉพาะของสารสนเทศ (specificity of information)
9. คุณภาพของสารสนเทศ (quality of information)
10. ความมีระดับของสารสนเทศ (level of information)

ทั้ง 10 ประการนี้ เป็นคุณลักษณะพื้นฐานที่สำคัญ ระดับหนึ่ง สำหรับผู้ที่มีความต้องการและใช้สารสนเทศ เมื่อใดก็ตามที่บุคคล มีความต้องการใช้สารสนเทศและอยู่ในสาเหตุแห่งการเข้าถึง ความต้องการสารสนเทศเป็นเพียงจุดเริ่มต้นที่บุคคลตระหนักถึงความสำคัญของสารสนเทศซึ่งจะส่งผลให้บุคคลแสวงหาสารสนเทศที่ต้องการต่อไปซึ่งในความจำเป็นและความต้องการในอันที่จะใช้สารสนเทศของแต่ละบุคคลนั้นอาจลำดับเป็นกิจกรรมเพื่อให้ได้มาซึ่งสารสนเทศตามวัตถุประสงค์ ดังนั้นในการศึกษาเรื่องการใช้สารสนเทศต้องพิจารณาถึงองค์ประกอบต่างๆ ที่ส่งผลต่อระบบสารสนเทศนั้น ดังที่ได้กล่าวมา

2.1.7 แนวความคิดเกี่ยวกับการรู้และใช้สารสนเทศ

การรู้สารสนเทศ (Information literacy) หมายถึง ความรู้ความสามารถ และทักษะของบุคคลในการเข้าถึงสารสนเทศ ประเมินสารสนเทศที่ค้นมาได้ และใช้สารสนเทศอย่างมีประสิทธิภาพทุกรูปแบบ ผู้รู้สารสนเทศจะต้องมีทักษะในด้านต่างๆ เช่น ทักษะการคิดวิเคราะห์และ / หรือ การคิดอย่างมีวิจารณญาณ ทักษะการใช้ภาษา ทักษะการใช้ห้องสมุด ทักษะการใช้คอมพิวเตอร์ เป็นต้น

ความสำคัญต่อความสำเร็จของบุคคลในด้านต่างๆ ดังนี้

1) การศึกษา การรู้สารสนเทศเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับการศึกษาของบุคคลทุกระดับ ทั้งการศึกษาในระบบโรงเรียน การศึกษานอกระบบโรงเรียน การศึกษาตามอัธยาศัย และการเรียนรู้ตลอดชีวิต โดยเฉพาะอย่างยิ่งการศึกษาในปัจจุบันตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2550 มีการปฏิรูปการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ ดังนั้นบทบาทของผู้สอนจึงเปลี่ยนเป็นผู้ให้คำแนะนำชี้แนะโดยอาศัยทรัพยากรเป็นพื้นฐานสำคัญ

2) การดำรงชีวิตประจำวัน การรู้สารสนเทศเป็นสิ่งสำคัญยิ่งในการดำรงชีวิตประจำวัน เพราะผู้รู้สารสนเทศจะเป็นผู้ที่สามารถวิเคราะห์ประเมินและใช้สารสนเทศให้เกิดประโยชน์สูงสุดแก่ตนเองเมื่อต้องการตัดสินใจเรื่องใดเรื่องหนึ่งได้ อย่างมีประสิทธิภาพ เช่น ถ้าต้องการซื้อเครื่องปรับอากาศของบริษัทใดบริษัทหนึ่งก็ต้องพิจารณามาตรฐาน คุณภาพ บริการหลังการขาย และเปรียบเทียบราคา แล้วจึงค่อยตัดสินใจ เป็นต้น

3) การประกอบอาชีพ การรู้สารสนเทศมีความสำคัญต่อการประกอบอาชีพของบุคคลใดบุคคลหนึ่ง เพราะบุคคลนั้นสามารถแสวงหาสารสนเทศที่มีความจำเป็นต่อการ

ประกอบอาชีพของตนเองได้ เช่น เกษตรกร เมื่อประสบปัญหาโรคระบาดกับพืชผลทางการเกษตรของตน ก็สามารถหาตัวยาหรือสารเคมีเพื่อมากำจัดโรคระบาด ดังกล่าวได้ เป็นต้น

4) สังคม เศรษฐกิจ และการเมือง การรู้สารสนเทศเป็นสิ่งสำคัญ โดยเฉพาะสังคมในยุคสารสนเทศ (Information Age) บุคคลจำเป็นต้องรู้สารสนเทศเพื่อปรับตนเองให้เข้ากับสังคม เศรษฐกิจ และการเมือง เช่น การอยู่ร่วมกันในสังคม การบริหารจัดการ การดำเนินธุรกิจและการแข่งขัน การบริหารบ้านเมืองของผู้นำประเทศ เป็นต้น อาจกล่าวได้ว่าผู้รู้สารสนเทศ คือ ผู้ที่มีอำนาจสามารถชี้วัดความสามารถขององค์กรหรือประเทศชาติได้ ดังนั้น ประชากรที่เป็นผู้รู้สารสนเทศจึงถือว่าเป็นทรัพยากรที่มีค่ามากที่สุดของประเทศ

การรู้สารสนเทศเป็นทั้งความรู้ ความสามารถ ทักษะ และกระบวนการอันเป็นประโยชน์ในการพัฒนา การเรียนรู้ทุกรูปแบบ สมาคมห้องสมุดอเมริกัน (American Library Association) ได้กำหนดองค์ประกอบของการรู้สารสนเทศไว้ 4 ประการ ดังนี้

1) ความสามารถในการตระหนักว่าเมื่อใดจำเป็นต้องใช้สารสนเทศ ผู้เรียนจะต้องกำหนดเรื่องที่จะศึกษาค้นคว้า กำหนดความต้องการสารสนเทศ ระบุชนิดและรูปแบบที่หลากหลายของแหล่งสารสนเทศที่จะศึกษา เช่น ห้องสมุด ศูนย์สารสนเทศ พิพิธภัณฑ์ หอจดหมายเหตุ บุคคล สถานที่ อินเทอร์เน็ต เป็นต้น รวมทั้งตระหนักถึงค่าใช้จ่ายและประโยชน์ที่ได้รับ และทราบขอบเขตของสารสนเทศที่จำเป็น

2) การเข้าถึงสารสนเทศ ผู้เรียนสามารถเลือกวิธีการค้นคืนสารสนเทศที่เหมาะสม กำหนดกลยุทธ์การค้นคืนอย่างมีประสิทธิภาพ สามารถค้นคืนสารสนเทศออนไลน์หรือสารสนเทศจากบุคคลโดยใช้วิธีการที่หลากหลาย สามารถปรับกลยุทธ์การค้นคืนที่เหมาะสมตามความจำเป็น รวมถึงการติดต่อฉบับที่ก และจัดการสารสนเทศและแหล่งสารสนเทศ

3) การประเมินสารสนเทศ ผู้เรียนสามารถสรุปแนวคิดสำคัญจากสารสนเทศที่รวบรวม โดยใช้เกณฑ์การประเมินสารสนเทศและแหล่งสารสนเทศ ได้แก่ ความน่าเชื่อถือ ความเที่ยงตรง ความถูกต้อง และความทันสมัย สามารถสังเคราะห์แนวคิดหลักเพื่อสร้างแนวคิดใหม่ เปรียบเทียบความรู้ใหม่กับความรู้เดิมเพื่อพิจารณาว่าอะไรคือสิ่งที่เพิ่มขึ้น อะไรคือสิ่งที่ขัดแย้งกัน และอะไรคือสิ่งที่คล้ายตามกัน

4) ความสามารถในการใช้สารสนเทศที่ต้องการอย่างมีประสิทธิภาพ ผู้เรียนสามารถใช้สารสนเทศใหม่ผนวกกับสารสนเทศที่มีอยู่ในการวางแผนและสร้าง ผลงาน หรือการกระทำตามหัวข้อที่กำหนดทบทวนกระบวนการ พัฒนาการผลิตผลงานของตนเอง และสามารถสื่อสารหรือเผยแพร่ผลงานของตนเองต่อบุคคลอื่นได้อย่างมีประสิทธิภาพ

นอกจากความสามารถดังกล่าวแล้ว ผู้ดูแลเด็กควรมีคุณสมบัติในด้านอื่นๆ ประกอบอีกดังนี้

1) การรู้ห้องสมุด (Library literacy) ผู้เรียนต้องรู้ว่า ห้องสมุดเป็นแหล่งรวบรวมสารสนเทศในสาขาวิชาต่างๆ ไว้ในรูปแบบที่หลากหลายทั้งในรูปแบบสิ่งพิมพ์ สื่อโสตทัศน์ และสื่ออิเล็กทรอนิกส์ รู้วิธีการจัดเก็บสื่อ รู้จักใช้เครื่องมือช่วยค้นต่างๆ รู้จักกลยุทธ์ในการค้นคืนสารสนเทศแต่ละประเภท รวมทั้งบริการต่างๆ ของห้องสมุด โดยเฉพาะห้องสมุดของสถาบันการศึกษาที่ผู้เรียนกำลังศึกษาอยู่จะต้องรู้จัก อย่างลึกซึ้งในประเด็นต่างๆ ดังกล่าวแล้ว การรู้ห้องสมุดครอบคลุมการรู้แหล่งสารสนเทศอื่นๆ ด้วย

2) การรู้คอมพิวเตอร์ (Computer Literacy) ผู้เรียนต้องรู้เกี่ยวกับเทคโนโลยีคอมพิวเตอร์เบื้องต้นในเรื่องของ ฮาร์ดแวร์ ซอฟต์แวร์ การเชื่อมต่อประสาน และการใช้ประโยชน์จากคอมพิวเตอร์ เช่น การพิมพ์เอกสาร การส่งจดหมายอิเล็กทรอนิกส์ การใช้อินเทอร์เน็ตในการติดต่อสื่อสาร รวมถึงการรู้ที่ตั้งของแหล่งสารสนเทศ เป็นต้น

3) การรู้เครือข่าย (Network Literacy) ผู้เรียนต้องรู้ขอบเขตและมีความสามารถในการใช้สารสนเทศทางเครือข่ายที่ เชื่อมโยงถึงกันทั่วโลก สามารถใช้กลยุทธ์การสืบค้นสารสนเทศจากเครือข่าย และการบูรณาการสารสนเทศจากเครือข่ายกับสารสนเทศจากแหล่งอื่นๆ

4) การรู้เกี่ยวกับสิ่งที่เห็น (Visual Literacy) ผู้เรียนสามารถเข้าใจและแปลความหมายสิ่งที่เห็นได้รวมถึงความสามารถในการคิด วิเคราะห์ การเรียนรู้ การแสดงความคิดเห็น และสามารถใช้สิ่งที่เห็นนั้นในการทำงานและการดำรงชีวิตประจำวันของตนเองได้ เช่น สัญลักษณ์บุนารี และมีเครื่องหมายกากบาททาบอยู่ด้านบนหมายถึง ห้ามสูบบุหรี่ สัญลักษณ์ผู้หญิงอยู่หน้าห้องน้ำ หมายถึง ห้องน้ำสำหรับสตรี เป็นต้น

5) การรู้สื่อ (Media Literacy) ผู้เรียนต้องสามารถเข้าถึง วิเคราะห์ และผลิตสารสนเทศจากสื่อต่างๆ เช่น โทรทัศน์ ภาพยนตร์ วิทยุ ดนตรี หนังสือพิมพ์ นิตยสาร เป็นต้น รู้จักเลือกรับสารสนเทศจากสื่อที่แตกต่างกัน รู้ขอบเขตและการเผยแพร่สารสนเทศของสื่อ เข้าใจถึงอิทธิพลของสื่อ และสามารถพิจารณาตัดสินได้ว่าสื่อเหล่านั้น มีความน่าเชื่อถือมากน้อยเพียงไร

6) การรู้สารสนเทศดิจิทัล (Digital Literacy) ผู้เรียนสามารถเข้าใจและใช้สารสนเทศรูปแบบซึ่งนำเสนอในรูปแบบดิจิทัลผ่าน เครื่องคอมพิวเตอร์ ตัวอย่างการรู้สารสนเทศดิจิทัล เช่น สามารถดาวน์โหลดไฟล์ข้อมูลจากแหล่งทรัพยากรสารสนเทศที่เข้าถึงในระยะไกลมา ใช้ได้ รู้ว่าคุณภาพสารสนเทศที่มาจากเว็บไซต์ต่างๆ แตกต่างกันรู้ว่าเว็บไซต์ที่น่าเชื่อถือและเว็บไซต์ไม่น่าเชื่อถือ รู้จักโปรแกรมการค้นหา สามารถสืบค้นโดยใช้การสืบค้นขั้นสูง รู้เรื่องของกฎหมายลิขสิทธิ์ที่คุ้มครองทรัพยากรสารสนเทศบนเว็บไซต์ การอ้างอิงสารสนเทศจากเว็บไซต์ เป็นต้น

7) การมีความรู้ด้านภาษา (Language Literacy) ผู้เรียนมีความสามารถกำหนดคำสำคัญสำหรับการค้น ในขั้นตอนการค้นคืนสารสนเทศที่สำคัญอย่างยิ่งก็คือ การค้นหาสารสนเทศจากอินเทอร์เน็ต และการนำเสนอสารสนเทศที่ค้นหาได้ ทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ โดยเฉพาะภาษาอังกฤษเป็นภาษาที่จำเป็นมากที่สุด เนื่องจากเป็นภาษาสากล และสารสนเทศส่วนใหญ่เผยแพร่เป็นภาษาอังกฤษ

8) การคิดอย่างมีวิจารณญาณ (Critical Thinking) ผู้เรียนสามารถคิดวิเคราะห์สังเคราะห์ ตัดสินใจเลือกรับสารสนเทศที่น่าเสนอไว้หลากหลาย โดยการพิจารณาทบทวนหาเหตุผล จากสิ่งที่เคยจดจำ คาดการณ์ โดยยังไม่เห็นคล้อยตามสารสนเทศที่น่าเสนอเรื่องนั้นๆ แต่จะต้องพิจารณาใคร่ครวญไตร่ตรองด้วยความรอบคอบและมีเหตุผลว่าสิ่งใดสำคัญ มีสาระก่อนตัดสินใจเชื่อ จากนั้นจึงดำเนินการแก้ปัญหา

9) การมีจริยธรรมทางสารสนเทศ (Information Ethic) การสร้างผู้เรียนให้เป็นคนดี มีคุณธรรม จริยธรรม และจรรยาบรรณ มีความสำคัญและเป็นเป้าหมายหลักของการจัดการศึกษา เพื่อปลูกฝังผู้เรียนให้รู้จักใช้สารสนเทศโดยชอบธรรมบนพื้นฐานของจริยธรรม ทางสารสนเทศ เช่น การนำข้อความหรือแนวคิดของผู้อื่นมาใช้ในงานของตนจำเป็นต้องอ้างอิงเจ้าของผลงานเดิม การไม่นำข้อมูลที่ขัดต่อศีลธรรมและจรรยาบรรณของสังคมไปเผยแพร่ เป็นต้น

จากข้อมูลข้างต้นสรุปได้ว่า การใช้ทรัพยากรสารสนเทศเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการรู้และแสวงหาสารสนเทศ ซึ่งพฤติกรรมนี้อาจจะเกิดได้หลายรูปแบบ เช่น ผู้ใช้อาจจะใช้ระบบสารสนเทศที่เป็นทางการ เช่น ห้องสมุด ระบบการให้บริการแบบออนไลน์ หรือศูนย์สารสนเทศ เป็นต้น หรืออาจใช้ระบบสารสนเทศที่ไม่เป็นทางการ คือ ระบบที่ไม่ได้ทำหน้าที่เกี่ยวข้องกับสารสนเทศเป็นหลัก ได้แก่ สำนักงานซื้อขายอสังหาริมทรัพย์ แต่อาจจะให้ข้อมูลรายละเอียดเกี่ยวกับสารสนเทศที่ต้องการได้ เช่น ราคาหรือพื้นที่ต้องของอสังหาริมทรัพย์ เป็นต้น

2.1.8 ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับประสิทธิผลของการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ (ปกาวดี ประจักษ์ศุภานิติ, มปป.) ระบุถึงปัจจัยที่ส่งผลต่อการใช้สารสนเทศดังนี้

1) สถานภาพของบุคลากรที่ปฏิบัติงานด้านบริหารเอกสารกับประสิทธิภาพของการนำเทคโนโลยีสารสนเทศในการพัฒนาระบบบริหารเอกสาร ปัญหาสำคัญประการหนึ่งขององค์การทั้งภาครัฐและภาคเอกชน คือ ปัญหาเกี่ยวกับคนหรือทรัพยากรมนุษย์ในองค์การคนมีส่วนสัมพันธ์กับความสำเร็จและความมีประสิทธิภาพขององค์การอย่างมาก ความเข้าใจเกี่ยวกับคนจึงเป็นสิ่งที่มีความสำคัญ การปฏิบัติงานของคนในองค์การเกี่ยวข้องกับตัวแปรหลายประการ เช่น อายุ ประสบการณ์การทำงาน การศึกษา คนทำงานที่มีวุฒิการศึกษาระดับปริญญาตรีในวัย 21 ปี มีรูปแบบการทำงานที่แตกต่างไปจากคนทำงานในวัยเดียวกันที่วุฒิการศึกษาระดับมัธยมปลาย

ขณะเดียวกันความกระตือรือร้นใคร่เรียนรู้ของคนทำงานวัย 45 ปี ย่อมแตกต่างไปจากความกระตือรือร้นของคนทำงานวัย 25 ปี

2) ปริมาณของบุคลากรที่ปฏิบัติงานด้านการบริหารเอกสารกับประสิทธิผลของการนำเทคโนโลยีสารสนเทศในการพัฒนาระบบบริหารเอกสารปัจจัยประการหนึ่งในการศึกษาเกี่ยวกับทรัพยากรมนุษย์ในองค์กร ซึ่งมีส่วนสัมพันธ์กับความสำเร็จและควมมีประสิทธิภาพขององค์กร คือ ปริมาณของบุคลากรที่ปฏิบัติงาน ปัญหาทำงานระดับต่ำเกิดขึ้นได้จากผลของการเปลี่ยนแปลงทางประชากร ส่วนปัญหาความไม่ได้สัดส่วนของอุปสงค์อุปทานกำลังคนเกิดจากการขาดความเชื่อมโยงระหว่างผู้ผลิตกำลังคนและผู้ใช้กำลังคน ความไม่ได้สัดส่วนของอุปสงค์และอุปทานกำลังคนพิจารณาในเชิงเศรษฐศาสตร์กำลังคน ความต้องการกำลังคนที่มีความรู้ความสามารถตรงกับความต้องการของหน่วยงาน ดังนั้นถ้าองค์กรมีเงินไม่ครบตามจำนวนที่ต้องการ ไม่สามารถใช้งานได้หรือใช้ประโยชน์อย่างเต็มที่และสูงสุดแล้วหน่วยงานนั้นย่อมประสบปัญหาในการปฏิบัติงาน ปริมาณของบุคลากรจึงมีความสัมพันธ์กับประสิทธิผลขององค์กร จากแนวความคิดดังกล่าวปัจจัยในเรื่องปริมาณของบุคลากรที่ปฏิบัติงานด้านการบริหารเอกสารจึงน่าจะมีความสัมพันธ์กับประสิทธิภาพของการนำเทคโนโลยีสารสนเทศในการพัฒนาระบบบริหารเอกสาร

3) คุณภาพของบุคลากรที่ปฏิบัติงานด้านการบริหารเอกสารกับประสิทธิผลของการนำเทคโนโลยีสารสนเทศในการพัฒนาระบบบริหารเอกสาร ปัญหาอีกประการหนึ่งในเรื่องของคนในองค์กรอาจพิจารณาได้จากคุณภาพของคนในหน่วยงาน ซึ่งเกี่ยวข้องกับตัวแปรต่างๆ หลายประการ ได้แก่ ความรู้ ความสามารถ และทักษะในการปฏิบัติงาน ดังได้กล่าวมาแล้วว่าการนำเทคโนโลยีหรือวิทยาการแผนใหม่มาใช้ จำเป็นจะต้องฝึกฝนพัฒนาบุคลากรให้มีทัศนคติที่ดี มีความรู้ความสามารถ เพื่อที่จะสามารถปฏิบัติงานให้เกิดผลดีความสามารถของบุคลากรในเรื่องของเชาว์ปัญญาเป็นเรื่องเฉพาะตัวบุคคลความสามารถ หมายถึงความชำนาญที่มีอยู่ ส่วนเชาว์ปัญญา ได้แก่ แนวโน้มหรือศักยภาพที่เกี่ยวกับความชำนาญที่สามารถพัฒนาให้มีขึ้นได้ในแต่ละคน มนุษย์มีความสามารถและเชาว์ปัญญาแตกต่างกัน มีความกระตือรือร้นที่จะศึกษาด้วยตนเอง และสะสมประสบการณ์เป็นทุนทรัพย์ส่วนตัวต่างกัน มีความกระตือรือร้นที่จะศึกษาด้วยตนเองและสะสมประสบการณ์เป็นทุนทรัพย์ส่วนตัวต่างกัน ความสามารถในการทำงานจึงต่างกันไปด้วย ยิ่งไปกว่านั้นปัญหาเรื่องความสามารถยังอาจเกิดขึ้นได้เมื่องานหรือตำแหน่งที่รับผิดชอบอยู่เปลี่ยนแปลง หรือสภาพปัญหาต่างๆ ภายนอกองค์กรเปลี่ยนแปลงไป ซึ่งทำให้ความรู้และทักษะที่เคยเหมาะสมได้กลายเป็นสิ่งที่ไม่สามารถใช้เพื่อแก้ปัญหาของหน่วยงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ

4) ทักษะคติดของบุคลากรที่ปฏิบัติงานด้านการบริหารเอกสารต่อการเปลี่ยนแปลงด้านเทคโนโลยีกับประสิทธิผลของการนำเทคโนโลยีสารสนเทศในการพัฒนาระบบบริหารเอกสาร ทักษะคติดเป็นสภาวะความพร้อมที่จะตอบสนองต่อสถานการณ์หนึ่ง ๆ หากได้รับสิ่งเร้าที่เหมาะสม ความพร้อมนี้เกิดจากการประเมินสิ่งที่รับรู้มาเกี่ยวกับสถานการณ์นั้น ๆ มีอารมณ์ความรู้สึกแฝงอยู่ด้วย การที่จะศึกษาพฤติกรรมมนุษย์มีความจำเป็นต้องทำความเข้าใจทัศนคติ เพราะเป็นพื้นฐานสำคัญที่จะกระตุ้นให้เกิดการกระทำ หมายความว่าถ้ารู้ทัศนคติของบุคคลต่อสิ่งหนึ่งเราจะสามารถใช้ร่วมกับตัวแปรอื่นที่เกี่ยวข้อง เช่น ตัวแปรภูมิหลัง ตัวแปรสังคม-เศรษฐกิจ เพื่อใช้อธิบายการกระทำได้ เช่นการยอมรับนวัตกรรมต่าง ๆ การศึกษา พฤติกรรมการมีส่วนร่วมในกิจกรรมการพัฒนา

สรุปได้ว่าปัจจัยที่มีผลต่อประสิทธิผลขององค์การปัจจัยหนึ่ง คือ ความสามารถในการปรับตัว ประกอบด้วย การมีส่วนร่วมและการแก้ไขปัญหา ผู้ปฏิบัติงานยอมรับวิธีการและระเบียบใหม่ ๆ ผู้ปฏิบัติงานยอมรับการเปลี่ยนแปลงในองค์การ ซึ่งหมายถึงการหลีกเลี่ยงการข้อแย้งระหว่างสมาชิกในองค์การและยังหมายถึง ความมากน้อยของที่สมาชิกขององค์การยอมรับบรรทัดฐานขององค์การ ส่วนความสำเร็จในการปรับตัวเข้ากับการเปลี่ยนแปลงภายในองค์การและภายนอกองค์การของบุคลากรในองค์การ ซึ่งสภาพแวดล้อมภายนอกองค์การจำแนกได้ 3 ด้าน ได้แก่ ด้านเทคโนโลยี ด้านเศรษฐกิจ สังคม การเมือง และด้านนโยบายของรัฐ

2.1.7 บทบาทของสารสนเทศต่อการศึกษา

นงลักษณ์ เน้ออ่อน (2544, หน้า 30) ได้แสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับบทบาทของสารสนเทศที่มีต่อการเรียนการสอนไว้ดังนี้

1) สารสนเทศมีบทบาททำให้การเรียนการสอนมีความหมายมากขึ้น โดยจะช่วยให้ผู้เรียนเรียนรู้ได้อย่างกว้างขวาง รวดเร็ว

2) สารสนเทศมีบทบาทสนองเรื่องความแตกต่างระหว่างบุคคลได้ ผู้เรียนมีอิสระในการแสวงหาความรู้ตามความต้องการของตนเองได้

3) สารสนเทศมีบทบาททำให้การเรียนการสอนตั้งอยู่บนรากฐานของวิธีการทางวิทยาศาสตร์ คือ สารสนเทศจะส่งเสริมให้โอกาสแก่คนในการคิดค้นหาเหตุผล วิเคราะห์วิจารณ์ ตลอดจนการตัดสินใจ

4) สารสนเทศมีบทบาททำให้เกิดความเสมอภาคทางการศึกษา ทำให้คนมีโอกาสดำเนินการศึกษาเพิ่มขึ้น ทั้งในระบบโรงเรียน นอกโรงเรียนและการศึกษาด้วยตนเอง

5) สารสนเทศมีบทบาททำให้การเรียนการสอนกว้างไกล

จากข้อความดังกล่าวสรุปได้ว่า การเรียนการสอนที่มีการนำทรัพยากรสารสนเทศประเภทต่างๆ เพื่อใช้เป็นสื่อประกอบการเรียนการสอนเป็นสิ่งจำเป็น เพราะช่วยในการ

จดจำ ทำให้เกิดการเรียนรู้ได้รวดเร็ว สร้างแรงจูงใจให้ผู้เรียนได้เป็นอย่างดี ช่วยให้การเรียนการสอนง่ายขึ้นและประหยัดเวลาในการจัดการเรียนการสอนของครูผู้สอน

2.2 แนวคิดและทฤษฎีด้านการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ

อับบราฮัม มาสโลว์ (Maslow, A.) ได้แบ่งพฤติกรรมของผู้ใช้บริการสารสนเทศออกเป็น 3 ประเภท โดยแบ่งตามทักษะในการใช้บริการสารสนเทศ ดังนี้

1) ผู้ใช้ที่มีพฤติกรรมการค้นคืนสารสนเทศโดยตรงด้วยตนเอง ผู้ใช้กลุ่มนี้มีความรู้เกี่ยวกับสารสนเทศที่ตนต้องการเป็นอย่างดี มีพฤติกรรมในการค้นคืนสารสนเทศได้ตรงกับความต้องการและประเมินค่าสารสนเทศได้

2) ผู้ใช้ที่มีพฤติกรรมการค้นคืนสารสนเทศให้ผู้อื่น ผู้ใช้กลุ่มนี้มีความรู้ความชำนาญเกี่ยวกับการค้นคืนสารสนเทศ ประเภทของสารสนเทศ ผู้ใช้จะทำหน้าที่เป็นตัวกลางระหว่างผู้ที่ต้องการสารสนเทศกับระบบสารสนเทศ ผู้ใช้กลุ่มนี้ส่วนมากเป็นบรรณารักษ์หรือผู้เชี่ยวชาญด้านสารสนเทศที่รับรู้พฤติกรรมความต้องการสารสนเทศ โดยนำมาตีความวิเคราะห์ความต้องการและกำหนดแผนการค้นคืน

3) ผู้ใช้ที่ขาดประสบการณ์ในการค้นคืนสารสนเทศ ผู้ใช้กลุ่มนี้จะไม่มีความรู้ลึกซึ้ง ทั้งในด้านเนื้อหาวิชาการและการใช้ระบบค้นคืนสารสนเทศ แต่เป็นผู้ที่มีความต้องการใช้งานสารสนเทศ พฤติกรรมของผู้ใช้สารสนเทศหลายๆ กลุ่ม มีผลมาจากสภาพแวดล้อมของผู้ใช้ โดยปัจจัยหลักที่ก่อให้เกิดความต้องการสารสนเทศ คือ กลุ่มวิชาชีพของผู้ใช้ การศึกษากลุ่มที่ผู้ใช้เป็นสมาชิกอยู่ โดยศึกษาจากกิจกรรมของงานที่ปฏิบัติจะทำให้ทราบความต้องการของผู้ใช้ และนำผลที่ได้จากการศึกษาไปออกแบบระบบสารสนเทศเพื่อตอบสนองความต้องการของผู้ใช้เฉพาะกลุ่มได้ ผู้ใช้สารสนเทศในแต่ละกลุ่มมีความต้องการสารสนเทศที่แตกต่างกัน ขึ้นอยู่กับปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมการแสวงหาสารสนเทศของผู้ใช้

อดุลย์ จาตุรงค์กุล และดลยา จาตุรงค์กุล (2546, หน้า 11-14) ได้กล่าวถึงปัจจัยสำคัญที่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมการใช้สารสนเทศ ซึ่งสามารถจัดกลุ่มได้ดังนี้

1) ปัจจัยด้านวัฒนธรรม เป็นสัญลักษณ์และสิ่งที่มีมนุษย์สร้างขึ้นโดยเป็นที่ยอมรับจากคนรุ่นหนึ่งจนถึงอีกรุ่นหนึ่ง จะเรียนรู้วัฒนธรรมของตนเองภายใต้กระบวนการทางสังคม วัฒนธรรมเป็นสิ่งกำหนดความต้องการและพฤติกรรมของแต่ละบุคคล ซึ่งสามารถจำแนกออกได้ดังนี้

1.1) วัฒนธรรมพื้นฐาน มีลักษณะพื้นฐานที่สุดในการกำหนดความต้องการ และพฤติกรรมของมนุษย์ ซึ่งจะเรียนรู้ถึงสิ่งต่างๆ ในเรื่องค่านิยมการรับรู้ ความพึงพอใจ และพฤติกรรมผ่านทางสถาบันครอบครัว และสถาบันหลักอื่นๆ

1.2) วัฒนธรรมย่อย หมายถึง วัฒนธรรมของแต่ละกลุ่มที่มีลักษณะเฉพาะด้าน เชื้อชาติ ศาสนา สีผิว พื้นที่ทางภูมิศาสตร์ที่แตกต่างกัน ทำให้วัฒนธรรมย่อยแต่ละกลุ่มจะมี พฤติกรรมการใช้บริการแตกต่างกัน และในกลุ่มเดียวกันจะมีพฤติกรรมที่คล้ายกัน

1.3) ชั้นของสังคม หมายถึง การจัดลำดับบุคคลในสังคมออกเป็นกลุ่ม ที่มี ลักษณะคล้ายคลึงกันจากสูงไปต่ำ สิ่งที่น่าสนใจแบ่งชั้นของสังคม เช่น อาชีพ รายได้ ฐานะ ตระกูล ตำแหน่ง หน้าที่การงาน เป็นต้น

2) ปัจจัยด้านสังคม คือ ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับชีวิตประจำวัน และมีอิทธิพลต่อ พฤติกรรมการซื้อ แบ่งออกได้เป็น 3 กลุ่ม ดังนี้

2.1) กลุ่มอ้างอิง เป็นกลุ่มที่บุคคลเข้าไปเกี่ยวข้องกับด้วย กลุ่มนี้จะมีอิทธิพลต่อ ทักษะคติ ความคิดเห็น และค่านิยมของบุคคลทั้งทางตรงและทางอ้อม กลุ่มอ้างอิงแบ่งออกได้เป็น 2 กลุ่ม คือ กลุ่มปฐมภูมิ เช่น ครอบครัว เพื่อนสนิท เพื่อนบ้าน และกลุ่มทุติยภูมิ เช่น กลุ่มบุคคลชั้นนำในสังคม เพื่อนร่วมงาน เพื่อนร่วมสถาบัน บุคคลกลุ่มต่างๆ ในสังคม

2.2) ครอบครัว มีบทบาทสำคัญมากที่สุดต่อทักษะคติ ความคิดเห็น และค่านิยม ของบุคคล ครอบครัวเป็นกลุ่มอ้างอิงแบบปฐมภูมิที่มีอิทธิพลมากที่สุด โดยสามารถจำแนกความ แตกต่างระหว่างสองครอบครัวที่อยู่ในชีวิตของบุคคล

2.3) บทบาทและสถานะ บุคคลจะเกี่ยวข้องกับหลายกลุ่มตลอดชีวิตของเขา เช่น ครอบครัว ชมรม องค์กร และสถาบันต่างๆ โดยบุคคลจะมีบทบาทและสถานะที่แตกต่างกันใน แต่ละกลุ่ม

3) ปัจจัยส่วนบุคคล การตัดสินใจของผู้ซื้อจะได้รับอิทธิพลจากลักษณะส่วนบุคคล ของคนทางด้านต่างๆ ดังนี้

3.1) อายุและวัฏจักรชีวิตครอบครัว มนุษย์แต่ละคนจะซื้อสินค้าและบริการ แตกต่างกันไปตลอดช่วงชีวิตของตน การมีครอบครัวและอายุที่แตกต่างกันย่อมส่งผลต่อลักษณะ การดำเนินชีวิต ความจำเป็น ความต้องการ รวมถึงรสนิยมที่แตกต่างกัน

3.2) อาชีพการงาน อาชีพการงานของแต่ละบุคคลจะนำไปสู่ความจำเป็น และ ความต้องการสินค้าและบริการที่แตกต่างกัน

3.3) โอกาสทางเศรษฐกิจ โอกาสทางเศรษฐกิจของบุคคลจะกระทบต่อสินค้า และบริการที่เขาตัดสินใจซื้อ โอกาสเหล่านี้ประกอบไปด้วยรายได้ การออมทรัพย์ อำนาจการซื้อ

และทัศนคติเกี่ยวกับการจ่ายเงิน ซึ่งผู้ผลิตหรือผู้ขายต้องสนใจแนวโน้มรายได้ของบุคคลและเศรษฐกิจ

3.4) การศึกษา ผู้ที่มีการศึกษาสูงมักมีแนวโน้มจะบริโภคสินค้าและบริการที่มีคุณภาพดีมากกว่าผู้ที่มีการศึกษาน้อย

3.5) รูปแบบการดำรงชีวิต รูปแบบการดำเนินชีวิตของแต่ละบุคคลมักแสดงออกมาในรูปของกิจกรรม ความสนใจ และความคิดเห็นของบุคคลนั้นๆ โดยรูปแบบการดำเนินชีวิตจะแสดงออกถึงตัวบุคคลนั้นที่มีปฏิสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมของบุคคล

4) ปัจจัยทางจิตวิทยา การตัดสินใจซื้อของบุคคลได้รับอิทธิพลจากปัจจัยด้านจิตวิทยา ซึ่งถือว่าเป็นปัจจัยภายในตัวผู้บริโภค ได้แก่ การจูงใจ การรับรู้ การเรียนรู้ ความเชื่อ ทัศนคติ บุคลิกภาพ แนวความคิดของตนเอง โดยมีรายละเอียดดังนี้

4.1) การจูงใจเป็นแรงขับที่ใช้กระตุ้นบุคคลเพื่อชักนำพฤติกรรมของเขาให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ การจูงใจนั้นจะเกิดเพื่อชักนำพฤติกรรมของเขาให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ การจูงใจนั้นจะเกิดภายในตัวบุคคล แต่อาจถูกกระทบจากปัจจัยภายนอก เช่น วัฒนธรรม ชั้นทางสังคม ฯลฯ

4.2) การรับรู้ เป็นกระบวนการที่บุคคลได้เลือกสรร จัดระเบียบ และตีความหมายข้อมูลที่ได้รับจากประสาทสัมผัสทั้ง 5 ได้แก่ การมองเห็น การได้ยิน การได้กลิ่น การได้รสชาติ และการได้สัมผัส เพื่อที่จะสร้างภาพที่มีความหมาย หรืออาจหมายถึงกระบวนการของความเข้าใจของบุคคลที่มีต่อโลกที่เขาอาศัยอยู่ แต่ละคนจะเกิดการรับรู้ที่แตกต่างกัน ซึ่งขึ้นอยู่กับปัจจัยภายใน เช่น ประสบการณ์ ความเชื่อ ความต้องการ และอารมณ์ และยังขึ้นกับสิ่งแวดล้อม ปัจจัยภายนอกต่างๆ

4.3) การเรียนรู้ เป็นการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม หรือความโน้มเอียงของพฤติกรรมจากประสบการณ์ที่ผ่านมา การเรียนรู้ของบุคคลเกิดขึ้นเมื่อบุคคลได้รับสิ่งกระตุ้น และจะเกิดการตอบสนอง

4.4) ความเชื่อ เป็นความคิดที่บุคคลยึดถือเกี่ยวกับสิ่งใดสิ่งหนึ่ง ซึ่งเป็นผลมาจากประสบการณ์ในอดีต พฤติกรรมการใช้บริการของบุคคลส่วนหนึ่งเกิดจากความเชื่อ

4.5) ทัศนคติ เป็นความรู้สึกนึกคิดของบุคคลที่มีต่อสิ่งใด สิ่งหนึ่ง หรืออาจหมายถึงความโน้มเอียงที่เกิดจากการเรียนรู้ในการตอบสนองต่อสิ่งกระตุ้นไปในทิศทางที่สม่ำเสมอ ทัศนคติเป็นสิ่งที่มิพบาทต่อความเชื่อ

4.6) บุคลิกภาพ เป็นรูปแบบลักษณะของบุคคลที่จะเป็นตัวกำหนดพฤติกรรมการตอบสนอง หรืออาจหมายถึงลักษณะด้านจิตวิทยาที่มีลักษณะแตกต่างกันของบุคคล อันนำไปสู่การตอบสนองที่สม่ำเสมอและมีปฏิกิริยาต่อสิ่งกระตุ้น

4.7) แนวคิดของตนเอง เป็นความรู้สึกนึกคิดที่บุคคลมีต่อตัวเอง หรือความคิดที่บุคคลคิดว่าบุคคลอื่นมีความคิดเห็นต่อตนอย่างไร

ตอนที่ 3 การจัดการศึกษาของศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก สังกัดกรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น

3.1 การจัดการศึกษาของศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก สังกัดกรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น

3.1.1 บทบาทของครูผู้ดูแลเด็ก

เด็กเล็กเป็นวัยที่มีความซุกซนเคลื่อนไหวตลอดเวลา สติปัญญาและความคิดจะมีความเป็นอิสระ แปรเปลี่ยนตามสิ่งแวดล้อมที่พบเห็นใกล้ตัว ชอบลอกเลียนแบบตามความนึกคิดของตน จึงจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องได้รับการดูแลอย่างใกล้ชิด ให้มีการพัฒนาทั้งด้านร่างกาย จิตใจ อารมณ์ สังคม สติปัญญาและลักษณะนิสัย ดังนั้นครูผู้ดูแลเด็กซึ่งเป็นผู้ที่อยู่ใกล้ชิดกับเด็ก และมีอิทธิพลต่อการปรับเปลี่ยนพฤติกรรม การพัฒนาการด้านต่างๆ ของเด็กมากที่สุดในช่วงที่เด็กอยู่ในศูนย์ฯ จะต้องเป็นผู้ที่มีความรู้ความสามารถ รู้จักรับผิดชอบ รักเด็ก อุทิศตน อ่อนโยน จิตใจโอบอ้อมอารี มีความยุติธรรม มีลักษณะเป็นผู้นำ เพื่อจะเป็นผู้ที่ให้การดูแลเด็กอย่างมีประสิทธิภาพ เป็นแบบอย่างที่ดีของเด็ก เป็นการวางรากฐานความคิด สติปัญญา อารมณ์ สังคม ลักษณะนิสัย เสริมสร้างบุคลิกที่ดีให้กับเด็ก ซึ่งเปรียบเสมือนการวางรากฐานของประเทศ ส่วนส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการพัฒนากิจกรรมเยาวชน (2551, หน้า 13-17) ระบุว่าผู้ที่ทำหน้าที่เป็นครูผู้ดูแลเด็กมีบทบาทในการปฏิบัติหน้าที่ ดังนี้

1) ปฏิบัติหน้าที่ตามกิจวัตรของเด็ก

ครูผู้ดูแลเด็กจะต้องทำหน้าที่ดูแลเด็กและปฏิบัติตามกิจวัตรประจำวันของเด็ก เพื่อให้เด็กมีความเจริญเติบโต มีพัฒนาการทุกด้านตามวัย และมีการเรียนรู้ที่เหมาะสม

2) ส่งเสริมพัฒนาการและการเรียนรู้ของเด็กในลักษณะบูรณาการ

ครูผู้ดูแลเด็กมีหน้าที่ส่งเสริมพัฒนาการเด็กในลักษณะบูรณาการเชิงสร้างสรรค์ กล่าวคือให้เด็กได้พัฒนาด้านจิตใจ อารมณ์ สังคม และจริยธรรมไปพร้อมกัน โดยให้โอกาสเด็กเรียนรู้จากสิ่งของและผู้คนที่อยู่รอบข้าง ซึ่งเด็กจะเรียนรู้ได้โดยประสาทสัมผัสทั้งห้า การเคลื่อนไหว การเล่น และการลงมือกระทำ ดังนั้นครูผู้ดูแลเด็กจะต้องส่งเสริมให้โอกาสเด็กได้พัฒนาอย่างเต็มที่ รวมทั้งปฏิสัมพันธ์กับเด็กด้วยคำพูดและกิริยาท่าทางที่นุ่มนวล อ่อนโยน แสดงความรักความอบอุ่น

3) สังเกต เผื่อระวัง และบันทึกความเจริญเติบโต พฤติกรรม พัฒนาการด้านต่างๆ ของเด็ก

ครูผู้ดูแลเด็กจะต้องเป็นคนช่างสังเกต เผื่อระวังปัญหาสุขภาพ พัฒนาการและการเรียนรู้ของเด็ก จดบันทึกพฤติกรรมเพื่อจะให้เห็นความเปลี่ยนแปลงทั้งปกติ และผิดปกติที่เกิดขึ้นกับเด็ก ซึ่งจะนำไปสู่การค้นหาสาเหตุ เพื่อช่วยเหลือและแก้ไขได้ทันเวลาที่

4) มีการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์ของเด็ก

ครูผู้ดูแลเด็กจะต้องเป็นคนช่างสังเกต มีความรู้ และเข้าใจพฤติกรรมที่เป็นปัญหา และไม่พึงประสงค์ของเด็ก ซึ่งพฤติกรรมนั้น อาจเกิดจากการเจริญเติบโตและพัฒนาการของเด็ก รวมทั้งการปรับตัวของเด็กต่อสิ่งแวดล้อม หากไม่ได้รับการแก้ไขตามแนวทางที่เหมาะสม อาจนำไปสู่ปัญหาทางพฤติกรรมของเด็กในอนาคต แม้ว่าเด็กแต่ละคนจะแตกต่างกันตามพันธุกรรมและการอบรมเลี้ยงดู แต่ถ้าเข้าใจและช่วยลดพฤติกรรมจะช่วยขจัดปัญหาที่จะตามมาได้ทันเวลาที่

5) จัดสิ่งแวดล้อมที่ปลอดภัยถูกสุขลักษณะเหมาะสมกับการพัฒนาเด็กทุกด้าน ครูผู้ดูแลเด็กจะต้องดูแลจัดสภาพแวดล้อมทั้งภายในอาคารและภายนอกอาคารให้สะอาดถูกสุขลักษณะ ปลอดภัย และมีบรรยากาศเหมาะสมกับพัฒนาการของเด็ก ประสานสัมพันธ์ระหว่างศูนย์พัฒนาเด็ก ครอบครัวและชุมชน

6) ครูผู้ดูแลเด็กจะต้องเป็นผู้ประสานสัมพันธ์ระหว่างศูนย์พัฒนาเด็กโดยเป็นคนกลางสร้างความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างเด็กกับพ่อแม่ หรือผู้ปกครอง สมาชิกในครอบครัว และบุคคลต่างๆ ในชุมชน เพื่อทราบถึงพฤติกรรม พัฒนาการ การเปลี่ยนแปลงของเด็กได้อย่างรวดเร็วและต่อเนื่อง

7) รู้จักพัฒนาตนเองในทางวิชาการและวิชาชีพ

ครูผู้ดูแลเด็กจะต้องเฝ้าหาความรู้ในการพัฒนาตนเองอยู่เสมอ ดังนี้

(1) การพัฒนาด้านความรู้ทางวิชาการและทักษะอาชีพอย่างต่อเนื่อง เช่น การศึกษาหาความรู้ การเข้ารับการอบรมเพิ่มเติมอย่างสม่ำเสมอ การติดตามความเปลี่ยนแปลงด้านความรู้และเทคโนโลยีโดยอาศัยสื่อที่หลากหลาย รวมทั้งการรวมกลุ่มแลกเปลี่ยนประสบการณ์ การศึกษาดูงานศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก/สถานพัฒนาเด็กเล็กที่มีคุณภาพ การเข้าร่วมเป็นสมาชิกและจัดตั้งชมรมเครือข่ายครูผู้ดูแลเด็ก ซึ่งจะก่อให้เกิดประโยชน์โดยตรงแก่ครูผู้ดูแลเด็ก

(2) การพัฒนาด้านบุคลิกภาพ จะต้องเป็นผู้ที่มีคุณลักษณะรักเด็ก อุปนิสัยอ่อนโยนมีกิริยาวาจาที่มโนวลอ่อนหวาน ใจเย็น รู้จักปรับปรุงและพัฒนาบุคลิกภาพของตนเองอยู่เสมอ

3.1.2 หน้าที่ของครูผู้ดูแลเด็ก

ครูผู้ดูแลเด็กจะอยู่กับเด็กตลอดทั้งวัน ดังนั้นจึงมีหน้าที่ดังนี้

- 1) อบรมเลี้ยงดูเด็ก ตั้งแต่รับเด็กจากผู้ปกครองจนกระทั่งส่งคืนให้ผู้ปกครอง
- 2) จัดกิจกรรมประจำวัน เพื่อส่งเสริมพัฒนาการ และเตรียมความพร้อมให้กับเด็ก ให้มีสุขภาพสมบูรณ์ แข็งแรง และได้รับการพัฒนาทั้งด้านร่างกาย จิตใจ อารมณ์ สังคม สติปัญญาและลักษณะนิสัย โดยจัดกิจกรรมกลางแจ้ง ในร่ม และจัดมุมนักกิจกรรมต่างๆ เช่น มุมหนังสือ มุมศิลปะ มุมดนตรี ฯลฯ
- 3) ปลูกจิตสำนึกให้เด็กรักชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์ การปกครองระบอบประชาธิปไตย การรักษาสีเสื้อแดง ความมีระเบียบวินัยมีความรับผิดชอบ ความมีน้ำใจ ฯลฯ
- 4) ดูแลความปลอดภัยและรักษาความสะอาดภายในและภายนอกอาคารของศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก
- 5) ให้เด็กเคารพธงชาติและประกอบพิธีกรรมทางศาสนา
- 6) สัมภาษณ์พ่อแม่เด็กที่เข้ารับการเลี้ยงดูประจำวัน เยี่ยมเยียนผู้ปกครองและเด็ก ในกรณีที่เด็กไม่มาเรียนเกิน 3 วัน และในกรณีที่เกิดปัญหาอื่นๆ
- 7) จัดเตรียมสถานที่เรียน จัดเตรียมอุปกรณ์การเรียนการสอน โดยเน้นวัสดุที่มีอยู่แล้วในห้องเรียน จัดอาหารเสริม น้ำดื่ม น้ำใช้ จัดทำบันทึกการสอน และบันทึกประจำวันของเด็กตลอดจนจัดทำทะเบียนอุปกรณ์การเรียนการสอน
- 8) จัดทำบัญชีรายรับ-รายจ่ายตามโครงการจัดหาอาหารเสริม (นม) สำหรับเด็ก
- 9) จัดทำบัญชีแสดงรายการอาหารกลางวันรายสัปดาห์ ตามโครงการจัดหาอาหารกลางวันสำหรับเด็ก
- 10) ร่วมกับคณะกรรมการพัฒนาเด็กเล็ก ผู้ปกครอง จัดบรรยากาศสิ่งแวดล้อมในบริเวณศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก

จากการศึกษาแนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการปฏิบัติงานของผู้ดูแลเด็กในศูนย์พัฒนาเด็กเล็กสามารถสรุปได้ว่า การจัดการศึกษาระดับก่อนวัยเรียนมีวัตถุประสงค์เพื่อเป็นการเตรียมความพร้อมให้กับเด็ก ดังนั้นการปฏิบัติงานของผู้ดูแลเด็ก ควรตระหนักต่อการที่จะพัฒนาเด็กให้มีคุณภาพ ผู้ดูแลเด็กต้องมีวิสัยทัศน์ความเป็นผู้ดูแลเด็ก มีความพร้อมในการให้ความรักความอบอุ่นกับเด็ก เป็นที่พึ่งของเด็ก เป็นแบบอย่างที่ดีให้แก่เด็ก มีความพร้อมในการให้ความรักความอบอุ่นกับเด็ก เป็นที่พึ่งของเด็ก เป็นแบบอย่างที่ดีให้แก่เด็ก จัดกิจกรรมที่เหมาะสมให้กับเด็ก และที่สำคัญผู้ดูแลเด็กควรปฏิบัติงานตามบทบาทหน้าที่ของตนเอง นอกจากนี้ควรมีการประสานงานกับผู้ปกครอง ชุมชน และองค์กรชุมชนอยู่เสมอ ดังนั้นการที่ผู้ดูแลเด็กปฏิบัติงานโดยรู้บทบาทหน้าที่ของตนเอง มีการประสานงานและร่วมมือกับชุมชน ให้คนในชุมชนเข้าใจและเห็นความสำคัญของการจัดการศึกษาให้กับเด็กก่อนวัยเรียนแล้ว จึงเป็นการพร้อมที่จะพัฒนาไปสู่คุณภาพทางการศึกษาอย่างแท้จริง

3.1..3 แนวคิด ทฤษฎีเกี่ยวกับความรู้ในการดูแลเด็กปฐมวัย

การจัดการเรียนรู้สำหรับเด็กปฐมวัยเป็นการจัดการเรียนรู้และประสบการณ์ที่มุ่งเสริมสร้างพัฒนาการของเด็กให้เจริญงอกงามขึ้นเป็นผู้ใหญ่ที่มีคุณภาพในอนาคต ดังนั้นบุคลากรที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาเด็กจึงควรมีความรู้ความเข้าใจถึงหลักการและแนวทางการปฏิบัติในการส่งเสริมพัฒนาการของเด็กปฐมวัยเป็นอย่างดี เพื่อให้การพัฒนาเด็กในศูนย์พัฒนาเด็กเล็กมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น ซึ่ง เยาวพา เดชะคุปต์ และคณะ (2550, หน้า 7-15) ได้ระบุถึงความรู้ในการดูแลเด็กปฐมวัยที่ผู้ดูแลเด็กควรรู้ ดังนี้

1) ทฤษฎีธรรมชาติความเจริญทางสังคม

(1) ทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคม (Social Learning Theory) ของแบนดูรา กล่าวว่า การเรียนรู้ของมนุษย์เกิดจากพฤติกรรมของบุคคลนั้น มีปฏิสัมพันธ์อย่างต่อเนื่องระหว่างบุคคลและสิ่งแวดล้อม ซึ่งทฤษฎีนี้เน้นบุคคลเกิดการเรียนรู้โดยการให้ตัวแบบ โดยผู้เรียนจะทำการลอกเลียนแบบจากตัวแบบ การเรียนรู้ดังกล่าวนี้เป็นกระบวนการที่เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่อง โดยอาศัยการสังเกตพฤติกรรมของตัวแบบ การสังเกต การตอบสนองและปฏิกิริยาต่างๆ ของตัวแบบ สภาพแวดล้อมของตัวแบบ ผลการกระทำ คำบอกเล่าและความน่าเชื่อถือของตัวแบบได้ การเรียนรู้ของเด็กปฐมวัยจึงเกิดขึ้นได้ ซึ่งกระบวนการต่างๆ ของการเลียนแบบของเด็ก ประกอบด้วย 4 กระบวนการ คือ กระบวนการตั้งดูตความสนใจ กระบวนการคงไว้ กระบวนการแสดงออก และกระบวนการจูงใจ

(2) นวัตกรรมและเทคโนโลยีที่ส่งเสริมการเรียนรู้ของเด็กปฐมวัย

วัฒนา ปุญญฤทธิ์ และอัญชลี ไสยวรรณ (2549, หน้า 128-136) กล่าวถึงการให้ความสำคัญต่อเทคโนโลยีสารสนเทศทางการศึกษาที่ช่วยส่งเสริมการเรียนรู้แก่เด็กปฐมวัย ทั้งนี้เนื่องจากเด็กปฐมวัยเรียนรู้จากการใช้ประสาทสัมผัสในการจัดกระทำกับสื่อวัสดุและการได้รับประสบการณ์จากการทำกิจกรรมต่างๆ ดังนั้นเทคโนโลยีการศึกษา ซึ่งได้แก่ วัสดุ อุปกรณ์ และวิธีการ จึงเป็นสิ่งที่สำคัญในการช่วยส่งเสริมการเรียนรู้ให้กับเด็ก สำหรับ นวัตกรรมและเทคโนโลยีประเภทสื่อวัสดุ อุปกรณ์ และวิธีการที่นำมาใช้ดังกล่าวแต่ละประเภทมีรายละเอียดดังนี้

ตารางที่ 1 หลักการเลือกวัสดุการศึกษาที่สอดคล้องกับแนวทางการส่งเสริมการเรียนรู้

หลักการเลือกวัสดุ	การนำมาใช้ส่งเสริมการเรียนรู้
- เป็นสิ่งของที่น่าสนใจ	- ใช้เป็นสิ่งเร้าที่กระตุ้นความสนใจใคร่รู้และทำท่ายให้เด็กอยากจับต้อง
- มีความหลากหลาย	- สนับสนุนการตัดสินใจเลือกและตอบสนองของความสนใจที่แตกต่างกัน
- มีความพอเพียง	- ความหลากหลายทำให้เกิดความคิดจินตนาการและสร้างสรรค์
- เน้นวัสดุในธรรมชาติและในท้องถิ่น	- จัดสื่อวัสดุที่พอเพียงกับจำนวนผู้ใช้และกิจกรรมที่วางแผน
- มีความปลอดภัย	- สร้างความรู้ ความเข้าใจในวิถีชีวิต เห็นคุณค่าของสิ่งของและภูมิปัญญาท้องถิ่น สร้างจิตสำนึกด้านการอนุรักษ์ธรรมชาติ
- มีความสอดคล้อง	- ใช้วัสดุปลอดภัยจากสารพิษ และสอนให้เด็กใช้วัสดุอย่างระมัดระวัง
- ใช้ได้หลายวัตถุประสงค์และนำมาใช้ใหม่	- เลือกใช้วัสดุที่สอดคล้องกับวัตถุประสงค์การเรียนรู้สอดคล้องกับกิจกรรมสอดคล้องกับความต้องการของเด็ก
- เป็นของที่สำเร็จรูป	- ใช้สนับสนุนการทำกิจกรรมของเด็ก ขณะเดียวกันสามารถนำมาพัฒนาพฤติกรรมอื่นในขณะเดียวกันได้ เช่น นิัยความประหยัด การใช้สิ่งของอย่างคุ้มค่า การใช้สิ่งของที่เกิดประโยชน์สูง และการนำมาใช้ใหม่
	- เป็นสิ่งที่ให้ความเพลิดเพลินและความรู้ควบคู่กัน
	- ของเล่นสำหรับเด็กควรเป็นของชนิดที่นำมาเล่นได้หลากหลายวิธี

ที่มา : (วัฒนา ปุญญฤทธิ์ และธัญชลี ไสยวรรณ, 2549, หน้า 130)

เทคโนโลยีสารสนเทศทางการศึกษาประเภทวิธีการด้านการจัดการเรียนรู้ที่จัดได้ว่าเป็นนวัตกรรมในปัจจุบันได้แก่ การจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ ซึ่งนวัตกรรมที่มีการเผยแพร่กันอย่างกว้างขวางและมีการนำไปใช้ในสถานศึกษาปฐมวัย โดยการเลือกใช้ เป็นบางส่วนของกิจกรรม หรือนำไปใช้สนับสนุนการจัดการเรียนการสอนร่วมกับวิธีอื่นเพื่อให้ บรรลุเป้าหมายทางการศึกษาที่กำหนดไว้ หรือเพื่อให้ผู้เรียนมีคุณลักษณะบางประการตาม วัตถุประสงค์ของหลักสูตรสถานศึกษา

(3) การประเมินผลการเรียนรู้ สำหรับกระบวนการจัดการเรียนรู้นั้น การวัดและประเมินผลถือได้ว่าเป็นส่วนสำคัญที่แสดงให้เห็นว่าผู้เรียนเกิดการเรียนรู้หรือไม่ สำหรับการวัดและประเมินผลในระดับปฐมวัยนั้นเป็นการประเมินผลการเรียนรู้ว่าเด็กเกิดการ เรียนรู้ตามที่กำหนดวัตถุประสงค์หรือไม่ ทั้งนี้ผลที่ได้จะนำไปสู่การพิจารณาวิธีการจัด ประสพการณ์ของครูว่าเหมาะสมกับผู้เรียนหรือไม่ จะต้องปรับปรุงอย่างไร และถ้าหากผลที่เกิด กับผู้เรียนบรรลุตามวัตถุประสงค์ที่กำหนด จะนำผลนั้นไปสู่การพัฒนาต่อยอดผู้เรียนต่อไป

สำหรับการประเมินผลการเรียนรู้ที่สอดคล้องกับนวัตกรรมการเรียนรู้ ในปัจจุบัน คือ การประเมินตามสภาพจริง (Authentic Assessment) ทั้งนี้ นักการศึกษาอธิบาย ว่า การประเมินตามสภาพจริงเป็นการประเมินความสามารถของผู้เรียนทั้งด้านความรู้

ความคิด กระบวนการ ความรู้สึก พฤติกรรม และผลการปฏิบัติงาน จากสิ่งที่ผู้เรียนได้ปฏิบัติจริงจากงานที่ทำจริงทำให้ทราบว่าผู้เรียนทำอะไร (วิธีการ) ทำไมจึงทำเช่นนั้น และผลที่เกิดขึ้นมีคุณภาพเพียงไร (คุณภาพของผลงาน) ดังนั้นการประเมินตามสภาพจริงจึงทำให้เห็นผลการเรียนรู้ที่เกิดกับผู้เรียน ทั้งด้านความรู้ กระบวนการ และความรู้สึก ตลอดจนทักษะที่นำความรู้มาใช้ การประเมินตามสภาพจริงเป็นกระบวนการที่เน้นการประเมินในการปฏิบัติโดยใช้แฟ้มสะสมงานเป็นเครื่องมือในการสนับสนุน

จะเห็นได้ว่าในการจัดการศึกษาปฐมวัยนั้นมีการปรับเปลี่ยนไปจากเดิมเนื่องจากมีพัฒนานวัตกรรมและเทคโนโลยีสารสนเทศทางการศึกษามาใช้มากกว่าในอดีต แต่การนำมาใช้นั้น ผู้ใช้จะต้องพิจารณาถึงหลักแห่งการนำมาใช้ คือ หลักแห่งความสอดคล้องกับวัตถุประสงค์การจัดการศึกษาของสถานศึกษา และจุดประสงค์เฉพาะที่ต้องการพัฒนาเด็ก ทั้งนี้การนำนวัตกรรมและเทคโนโลยีทางการศึกษามาใช้นั้นต้องคำนึงถึงเป้าหมายที่การพัฒนาการเรียนรู้ของเด็ก มิใช่เพียงเพื่อการแสดงให้เห็นถึงความทันสมัย โดยการขาดความเข้าใจอย่างแท้จริงในการใช้นวัตกรรมและเทคโนโลยีนั้น

2) การจัดประสบการณ์เพื่อส่งเสริมพัฒนาการเด็กปฐมวัย สำหรับเด็กปฐมวัยอายุ 3 – 5 ปี จะไม่จัดเป็นรายวิชาแต่จัดในรูปของกิจกรรมบูรณาการผ่านการเล่น เพื่อให้เด็กเรียนรู้จากประสบการณ์ตรงเกิดความรู้ ทักษะ คุณธรรม จริยธรรม รวมทั้งเกิดการพัฒนาทั้งด้านร่างกาย อารมณ์ จิตใจ สังคม และสติปัญญา โดยมีหลักการและแนวทางการจัดประสบการณ์ (เยาวพา เดชะคุปต์ และคณะ, 2550, หน้า 93-96) ดังนี้

(1) จัดประสบการณ์เล่นและการเรียนรู้เพื่อพัฒนาเด็กโดยองค์รวมอย่างต่อเนื่อง

(2) เน้นเด็กเป็นสำคัญ สนองความต้องการ ความสนใจ ความแตกต่างระหว่างบุคคลและบริบทของสังคมที่เด็กอาศัยอยู่

(3) จัดให้เด็กได้รับการพัฒนาโดยให้ความสำคัญทั้งกับกระบวนการและผลผลิต

(4) จัดการประเมินพัฒนาการให้เป็นกระบวนการอย่างต่อเนื่อง และเป็นส่วนหนึ่งของการจัดประสบการณ์

(5) ให้ผู้ปกครองและชุมชนมีส่วนร่วมในการพัฒนาเด็ก

3) แนวทางการจัดประสบการณ์

(1) จัดประสบการณ์ให้สอดคล้องกับจิตวิทยาพัฒนาการ คือ เหมาะสมกับอายุ วุฒิภาวะ และระดับพัฒนาการ เพื่อให้เด็กทุกคนได้พัฒนาเต็มตามศักยภาพ

(2) จัดประสบการณ์ให้สอดคล้องกับลักษณะการเรียนรู้ของเด็กวัยนี้ คือ เด็กได้ลงมือกระทำ เรียนรู้ผ่านประสาทสัมผัสทั้ง 5 ได้เคลื่อนไหว สำรวจ เล่น สังเกต สืบค้น ทดลอง และคิดแก้ปัญหาด้วยตนเอง

(3) จัดประสบการณ์ในรูปแบบบูรณาการ คือ บูรณาการทั้งทักษะและสาระการเรียนรู้

(4) จัดประสบการณ์ให้เด็กได้ริเริ่ม คิด วางแผน ตัดสินใจ ลงมือกระทำ และนำเสนอความคิดโดยผู้สอนเป็นผู้สนับสนุน อำนวยความสะดวก และเรียนรู้ร่วมกับเด็ก

(5) จัดประสบการณ์ให้เด็กมีปฏิสัมพันธ์กับเด็กอื่นกับผู้ใหญ่ ภายใต้สภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้ ในบรรยากาศที่อบอุ่นมีความสุขและเรียนรู้การทำกิจกรรมแบบร่วมมือในลักษณะต่างๆ กัน

(6) จัดประสบการณ์ให้เด็กมีปฏิสัมพันธ์กับสื่อและแหล่งการเรียนรู้ที่หลากหลายและอยู่ในวิถีชีวิตของเด็ก

(7) จัดประสบการณ์ที่ส่งเสริมลักษณะนิสัยที่ดีและทักษะการใช้ชีวิตประจำวัน ตลอดจนสอดแทรกคุณธรรม จริยธรรมให้เป็นส่วนหนึ่งของการจัดประสบการณ์ การเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง

(8) จัดประสบการณ์ทั้งในลักษณะที่มีการวางแผนไว้ล่วงหน้าและแผนที่เกิดขึ้นในสภาพจริงโดยไม่ได้คาดการณ์ไว้

(9) ให้ผู้ปกครองและชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดประสบการณ์ทั้งการวางแผนการสนับสนุนสื่อการสอน การเข้าร่วมกิจกรรม และการประเมินพัฒนาการ

(10) จัดทำสารนิทัศน์ด้วยการรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับพัฒนาการและการเรียนรู้ของเด็กเป็นรายบุคคล นำมาไตร่ตรองและใช้ให้เป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาเด็กและการวิจัยในชั้นเรียน

3.2 มาตรฐานของกรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่นกับการพัฒนาเด็กปฐมวัย

มาตรฐานการดำเนินงานศูนย์พัฒนาเด็กเล็กขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีดังนี้ ศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก หมายถึง สถานที่ดูแลและให้การศึกษาคูหาเด็ก อายุระหว่าง 3 - 5 ปี มีฐานะเทียบเท่าสถานศึกษา เป็นศูนย์พัฒนาเด็กเล็กที่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจัดตั้งเอง และศูนย์พัฒนาเด็กเล็กของส่วนราชการต่าง ๆ ที่ถ่ายโอนให้อยู่ในความดูแลรับผิดชอบขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ได้แก่ ศูนย์อบรม เด็กก่อนเกณฑ์ในวัด/มัสยิด กรมการศาสนา ศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก กรมการพัฒนาชุมชน และศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก (เด็ก 3 ขวบ) รับถ่ายโอนจากสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ ฯลฯ ซึ่งต่อไปนี้ เรียกว่า ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

เด็กเป็นทรัพยากรที่ทรงคุณค่า และมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการพัฒนาประเทศชาติในอนาคต การพัฒนาเด็กให้ได้รับความพร้อมทั้งด้านร่างกาย จิตใจ อารมณ์ สังคม และสติปัญญาจึงนับเป็นภารกิจสำคัญที่หน่วยงานซึ่งรับผิดชอบจะต้องตระหนัก และให้ความสนใจ เพื่อให้การพัฒนาเด็กเป็นไปอย่างมีคุณภาพและได้มาตรฐานเหมาะสมกับวัย

องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ในฐานะหน่วยงานซึ่งมีภารกิจหน้าที่รับผิดชอบด้านการพัฒนาเด็ก (กระทรวงมหาดไทย, 2551, หน้า 4) ตามบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญและกฎหมายว่าด้วยแผนและขั้นตอนการกระจายอำนาจ ไม่ว่าจะเป็นองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในรูปแบบใดก็ตาม ทั้งองค์การบริหารส่วนตำบลเทศบาล หรือเมืองพัทยาที่ดี ล้วนแต่มีบทบาทที่สำคัญในการบริหารจัดการเกี่ยวกับศูนย์พัฒนาเด็กเล็กทั้งสิ้น ปัจจุบันองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นได้จัดตั้ง และดำเนินงานศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก พร้อมทั้งรับถ่ายโอนศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก ซึ่งเดิมอยู่ในความดูแลรับผิดชอบของส่วนราชการต่างๆ โดยองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีหน้าที่รับผิดชอบในการส่งเสริม และพัฒนาศูนย์พัฒนาเด็กเล็กในทุกๆ ด้าน เพื่อให้เด็กได้รับการพัฒนาอย่างเต็มตามศักยภาพ และได้มาตรฐาน

กรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น ได้เล็งเห็นความสำคัญในการจัดทำมาตรฐานการดำเนินงานศูนย์พัฒนาเด็กเล็กขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ให้สามารถดำเนินงานเพื่อพัฒนาเด็กได้อย่างมีคุณภาพ และเหมาะสม ซึ่งจะเป็นแนวทางให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นถือปฏิบัติ ในการดำเนินงานศูนย์พัฒนาเด็กเล็กต่อไป สำหรับมาตรฐานดังกล่าว ได้รวบรวมและจัดทำขึ้นจำแนกออกเป็นมาตรฐานการดำเนินงาน 4 ด้าน ประกอบด้วยดังนี้

1) ด้านบุคลากร และการบริหารจัดการ

เป็นการกำหนดมาตรฐานการดำเนินงานสำหรับศูนย์พัฒนาเด็กเล็กขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ด้านบุคลากร และการบริหารจัดการ เช่น คุณสมบัติและบทบาทหน้าที่ของบุคลากรต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นผู้บริหารขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น หัวหน้าศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก ผู้ดูแลเด็ก ผู้ประกอบอาหาร ตลอดจนผู้ทำความสะอาดศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก เป็นต้น

2) ด้านอาคารสถานที่ สิ่งแวดล้อม และความปลอดภัย

เป็นการกำหนดมาตรฐานสำหรับศูนย์พัฒนาเด็กเล็กขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ด้านอาคารสถานที่ สิ่งแวดล้อม และความปลอดภัย ดังนี้

(1) ด้านอาคารสถานที่ เป็นการกำหนดมาตรฐานเกี่ยวกับพื้นที่ของศูนย์พัฒนาเด็กเล็กที่ตั้ง จำนวนชั้นของอาคาร ทางเข้า - ออก และประตูหน้าต่าง ตลอดจนพื้นที่ใช้สอยอื่น ๆ เป็นต้น

(2) สิ่งแวดล้อม เป็นการกำหนดมาตรฐานเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมทั้งภายในและภายนอกตัวอาคาร เช่น แสงสว่าง เสียง การถ่ายเทอากาศ สภาพพื้นที่ภายในอาคาร รั้ว สภาพแวดล้อมและมลภาวะ เป็นต้น

(3) ด้านความปลอดภัย เป็นการกำหนดมาตรฐานที่เกี่ยวกับความปลอดภัย เช่น การกำหนดมาตรการป้องกันความปลอดภัย และมาตรการเตรียมความพร้อมรับสถานการณ์ฉุกเฉิน เป็นต้น

3) ด้านวิชาการ และกิจกรรมตามหลักสูตร

เป็นการกำหนดมาตรฐานสำหรับศูนย์พัฒนาเด็กเล็กขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ด้านวิชาการ และกิจกรรมตามหลักสูตร ได้แก่ คุณลักษณะของเด็กที่พึงประสงค์ 12 ประการ คุณลักษณะตามวัย (ด้านร่างกาย อารมณ์ จิตใจ สังคม และสติปัญญา) การจัดประสบการณ์ ตลอดจนการจัดกิจกรรมประจำวันสำหรับเด็ก เป็นต้น

4) ด้านการมีส่วนร่วม และการสนับสนุนจากชุมชน

เป็นการกำหนดมาตรฐานสำหรับศูนย์พัฒนาเด็กเล็กขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ด้านการมีส่วนร่วมและการสนับสนุนจากชุมชน เช่น การประชุมชี้แจงให้ราษฎรในชุมชนทราบถึงประโยชน์และความจำเป็นของการดำเนินงาน การจัดกิจกรรมประชาสัมพันธ์การจัดให้มีกองทุนส่งเสริมและสนับสนุนการดำเนินงาน ตลอดจนการติดตามและประเมินผลรวมถึงการเข้ามามีส่วนร่วมจากชุมชน หรือประชาคมในท้องถิ่น เป็นต้น

3.3 มาตรฐานด้านบุคลากร และการบริหารจัดการศูนย์พัฒนาเด็กเล็กขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

บุคลากรที่เกี่ยวข้องในการดำเนินงานของศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก ประกอบด้วยผู้บริหารองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ได้แก่ นายกฯ และปลัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ตลอดจนบุคลากร ซึ่งทำหน้าที่ในศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก อาทิ หัวหน้าศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก ผู้ดูแลเด็ก ผู้ประกอบอาหารและผู้ทำความสะอาด เป็นต้น โดยบุคลากรที่เกี่ยวข้องจะต้องมีคุณสมบัติ บทบาทหน้าที่และความรับผิดชอบในการบริหารจัดการเพื่อให้ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นสามารถดำเนินงานให้การศึกษาและพัฒนาการสำหรับเด็กได้อย่างถูกต้องตามหลักวิชาการด้วยความเหมาะสม และเป็นไปตามความต้องการของท้องถิ่น ด้านคุณสมบัติของผู้ดูแลเด็กมีดังนี้

3.3.1 บุคลากรซึ่งทำหน้าที่ในศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก ได้แก่ หัวหน้าศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก ผู้ดูแลเด็ก ผู้ประกอบอาหาร และผู้ทำความสะอาด ผู้ดูแลเด็กควรมีคุณสมบัติที่สำคัญ คือ มีวุฒิการศึกษาตามที่คณะกรรมการกลางพนักงานส่วนท้องถิ่นกำหนด มีสถานภาพเป็นพนักงานส่วนท้องถิ่นหรือพนักงานจ้างตามมาตรฐานทั่วไป หรือหลักเกณฑ์เกี่ยวกับพนักงานจ้างที่ออกตาม

พระราชบัญญัติระเบียบบริหารงานบุคคลส่วนท้องถิ่น พ.ศ.2542 (สำนักงานคณะกรรมการ กฤษฎีกา. มปป.) มีคุณสมบัติ ดังนี้

- 1) มีคุณสมบัติทั่วไป และคุณสมบัติเฉพาะตำแหน่งตามมาตรฐานทั่วไปที่ คณะกรรมการกลางพนักงานส่วนท้องถิ่นกำหนด
- 2) ไม่เป็นผู้มีความประพฤติเสื่อมเสีย หรือบกพร่องในศีลธรรมอันดี
- 3) ไม่มีประวัติการกระทำผิดต่อเด็ก หรือละเมิดสิทธิเด็ก
- 4) ไม่เป็นผู้เคยต้องรับโทษจำคุกโดยคำพิพากษาถึงที่สุดให้จำคุกเว้นแต่ ความผิดที่เป็นลหุโทษ หรือความผิดที่ได้กระทำโดยประมาท
- 5) แพทย์ให้การรับรองว่ามีสุขภาพจิตดี สุขภาพแข็งแรง ไม่เป็นโรคติดต่อ ร้ายแรง ไม่เป็นผู้วิกลจริต หรือจิตฟั่นเฟือน ไม่สมประกอบ และไม่เป็นผู้ติดสารเสพติด
- 6) มีระดับวุฒิภาวะ และบุคลิกลักษณะเหมาะสม ทั้งด้านจิตใจ อารมณ์ สังคม มีความตั้งใจปฏิบัติงานด้วยความรัก ความอ่อนโยน เอื้อต่อการปฏิบัติหน้าที่ในการดูแลเด็ก เล็กอย่างเหมาะสม
- 7) เป็นบุคคลที่มีความรักเด็ก มีอุปนิสัยสุชุม เยือกเย็น และมีความขยัน อดทน
- 8) มีประสบการณ์ในการทำงานเกี่ยวกับการพัฒนาเด็กปฐมวัยมาแล้ว ไม่น้อยกว่า 2 ปี

3.3.2 บทบาทหน้าที่ผู้บริหารองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ควรมีบทบาทหน้าที่ ดังนี้

- 1) สืบรวจความต้องการของชุมชน ในการจัดตั้ง และดำเนินงานศูนย์พัฒนา เด็กเล็ก
- 2) กำหนดโครงสร้างการบริหารงานศูนย์พัฒนาเด็กเล็กตามความพร้อมด้าน ทรัพยากรบุคคล สถานที่ และฐานะการคลังของแต่ละท้องถิ่น
- 3) จัดทำแผนงานโครงการ และงบประมาณในการจัดตั้ง และสนับสนุนการ ดำเนินงานศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก รวมทั้งจัดทำบัญชีขอความเห็นชอบจากสภาท้องถิ่น
- 4) จัดทำประกาศจัดตั้งศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก
- 5) จัดทำระเบียบ หรือข้อบังคับว่าด้วยศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก
- 6) กำหนดแผนปฏิบัติการและงบประมาณในการส่งเสริมและพัฒนาศูนย์ พัฒนาเด็กเล็กทุกด้านอย่างต่อเนื่อง
- 7) ควบคุม กำกับดูแลการดำเนินงานของศูนย์พัฒนาเด็กเล็กให้มีคุณภาพและ ถูกต้องตามหลักวิชาการ

3.3.2 บทบาทหน้าที่ของผู้ดูแลเด็ก ควรมีบทบาทหน้าที่ ดังนี้

- 1) ปฏิบัติหน้าที่ตามกิจวัตรของเด็กเพื่อให้เด็กมีความเจริญเติบโต มีพัฒนาการทุกด้านตามวัย
- 2) ส่งเสริมพัฒนาการของเด็กในลักษณะบูรณาการเชิงสร้างสรรค์ กล่าวคือ ให้เด็กได้พัฒนาด้านจิตใจ อารมณ์ สังคม และจริยธรรมไปพร้อม ๆ กัน โดยให้โอกาสเด็กเรียนรู้จากสิ่งของ และผู้คนที่อยู่รอบข้าง ซึ่งเด็กจะเรียนรู้โดยประสาทสัมผัสทั้งห้า การเคลื่อนไหว การเล่น และการลงมือกระทำ ดังนั้น ผู้ดูแลเด็กจะต้องส่งเสริมให้โอกาสเด็กได้พัฒนาอย่างเต็มที่ รวมทั้งการปฏิสัมพันธ์กับเด็กด้วยคำพูด และกริยาท่าทางที่นุ่มนวล อ่อนโยน แสดงความรักความอบอุ่นต่อเด็ก
- 3) สังเกต และบันทึกความเจริญเติบโต พฤติกรรม พัฒนาการต่าง ๆ ของเด็ก เพื่อจะให้เห็นความเปลี่ยนแปลงทั้งปกติ และผิดปกติที่เกิดขึ้นกับเด็ก ซึ่งจะนำไปสู่การค้นหาสาเหตุ และวิธีการแก้ไขได้ทันที่
- 4) จัดสิ่งแวดล้อมที่ปลอดภัย ถูกสุขลักษณะ เหมาะสมในการพัฒนาเด็กทุกด้าน ทั้งภายในอาคารและภายนอกอาคารให้สะอาด มีความปลอดภัย และเหมาะสมกับพัฒนาการของเด็ก
- 5) ประสานสัมพันธ์ระหว่างเด็กกับพ่อแม่ ผู้ปกครอง และสมาชิกในครอบครัว ตลอดจนเป็นสื่อกลางในการสร้างความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างเด็กกับพ่อแม่ ผู้ปกครองและสมาชิกในครอบครัว เพื่อทราบถึงพฤติกรรม พัฒนาการการเปลี่ยนแปลงได้อย่างรวดเร็ว และต่อเนื่อง
- 6) มีการพัฒนาตนเองในทางวิชาการ และอาชีพ ใฝ่หาความรู้ และพัฒนาตนเองอยู่เสมอ ได้แก่ ด้านความรู้ทางวิชาการ และทักษะอาชีพอย่างต่อเนื่อง เช่น การศึกษาหาความรู้ การเข้ารับการอบรมเพิ่มเติมอย่างสม่ำเสมอ การติดตามความเปลี่ยนแปลงด้านความรู้ และเทคโนโลยี โดยอาศัยสื่อที่หลากหลาย รวมทั้งการรวมกลุ่มแลกเปลี่ยนประสบการณ์ การศึกษาดูงานศูนย์พัฒนาเด็กเล็กที่มีคุณภาพ การเข้าร่วมเป็นสมาชิกและการจัดตั้งชมรมเครือข่ายสำหรับผู้ดูแลเด็ก ซึ่งจะก่อให้เกิดประโยชน์โดยตรงแก่ผู้ดูแลเด็ก
- 7) รู้จักใช้ประโยชน์จากแหล่งข้อมูล ความรู้ และเครือข่ายการปฏิบัติงาน เพื่อสนับสนุนการปฏิบัติงานในด้านต่าง ๆ จากหน่วยงานภาครัฐ องค์กรเอกชน และแหล่งข้อมูลต่างๆ ในชุมชน ได้แก่ หน่วยงานภาครัฐ องค์กรเอกชน สมาคม และมูลนิธิต่างๆ และแหล่งข้อมูลความรู้ในชุมชน

3.3 การบริหารงบประมาณและการบริหารงานบุคคล เป็นหน้าที่ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่จะต้องปฏิบัติตามระเบียบกระทรวงมหาดไทย และมาตรฐานทั่วไปหรือหลักเกณฑ์ที่ออกตามพระราชบัญญัติระเบียบบริหารงานบุคคลส่วนท้องถิ่น พ.ศ.2542 และมาตรฐานด้านบุคลากรและการบริหารจัดการศูนย์พัฒนาเด็กเล็กขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นกำหนด

3.4 ให้คณะกรรมการบริหารศูนย์พัฒนาเด็กเล็กขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นทำหน้าที่ ประเมินผู้ดูแลเด็ก ผู้ประกอบอาหาร และผู้ทำความสะอาด ในด้านความรู้ ความสามารถให้เป็นไปตาม มาตรฐานด้านบุคลากรและการบริหารจัดการศูนย์พัฒนาเด็กเล็กกำหนด และเสนอผลการประเมินให้ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นประกอบการพิจารณาต่อสัญญาต่อไป

3.5 ด้านการบริหารจัดการ พระราชบัญญัติกำหนดแผนและขั้นตอนการกระจายอำนาจให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น พุทธศักราช 2542 ซึ่งออกตามความในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 ได้บัญญัติอำนาจและหน้าที่ให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นทุกประเภทรับผิดชอบการ จัดบริการสาธารณะให้แก่ประชาชนในพื้นที่ ซึ่งรวมถึงการจัดการศึกษาด้วย และพระราชบัญญัติการศึกษา แห่งชาติ พุทธศักราช 2542 ซึ่งเป็นกฎหมายแม่บททางการศึกษา ก็ได้บัญญัติไว้ให้แก่องค์กรปกครองส่วน ท้องถิ่นมีสิทธิจัดการศึกษาในระดับใดก็ได้ ตามความพร้อม ความเหมาะสม และความต้องการของประชาชน ในท้องถิ่นนั้นๆ ประกอบกับแผนปฏิบัติการกำหนดขั้นตอนการกระจายอำนาจให้แก่องค์กรปกครองส่วน ท้องถิ่นต้องจัดทำ โดยให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นบริหารจัดการศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก เพื่อเป็นการกระจาย โอกาสให้ประชาชน ผู้ปกครองได้รับบริหารจัดการศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก ให้เป็นไปตามนโยบายและ วัตถุประสงค์ดังต่อไปนี้

3.6 มาตรฐานด้านวิชาการ และกิจกรรมตามหลักสูตรของศูนย์พัฒนาเด็ก

การศึกษาในศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก เป็นการจัดการศึกษาในลักษณะของการอบรมเลี้ยงดู และการให้การศึกษาร่วมกัน เด็กจะได้รับการพัฒนาทั้งด้านร่างกาย อารมณ์ จิตใจ สังคม และ สติปัญญา ตามวัยและความสามารถของแต่ละบุคคล การจัดประสบการณ์สำหรับเด็กปฐมวัย อายุ 3 – 5 ปี (ไม่จัดเป็นรายวิชาแต่จัดในรูปของกิจกรรมบูรณาการผ่านการเล่น) เพื่อให้เด็กเรียนรู้จาก ประสบการณ์ตรง เกิดความรู้ ทักษะ คุณธรรม จริยธรรม รวมทั้งเกิดการพัฒนาด้านร่างกาย อารมณ์ จิตใจ สังคม และสติปัญญา โดยมีหลักการ และแนวทางการจัดประสบการณ์ ดังนี้

3.6.1 หลักการจัดประสบการณ์

1) จัดประสบการณ์การเล่น และการเรียนรู้เพื่อพัฒนาเด็กโดยองค์รวมและอย่าง ต่อเนื่อง

2) เน้นเด็กเป็นสำคัญ สนองความต้องการ ความสนใจ ความแตกต่าง ระหว่างบุคคลและบริบทของสังคมที่เด็กอาศัยอยู่

3) จัดให้เด็กได้รับการพัฒนาโดยให้ความสำคัญทั้งกับกระบวนการและส่วน หนึ่งของการจัดประสบการณ์

4) จัดการประเมินพัฒนาการให้เป็นกระบวนการอย่างต่อเนื่อง และเป็นส่วนหนึ่ง ของการจัดประสบการณ์

5) ให้ผู้ปกครองและชุมชน มีส่วนร่วมในการพัฒนาเด็ก

3.6.2 แนวทางการจัดประสบการณ์

- 1) จัดประสบการณ์สอดคล้องกับจิตวิทยาพัฒนาการ คือ เหมาะสมกับอายุ วุฒิภาวะ และระดับพัฒนาการ เพื่อให้เด็กทุกคนได้พัฒนาเต็มตามศักยภาพ
- 2) จัดประสบการณ์สอดคล้องกับลักษณะการเรียนรู้ของเด็กวัยนี้ คือ เด็กได้ลงมือกระทำ เรียนรู้ผ่านประสาทสัมผัสทั้ง 5 ได้เคลื่อนไหว สำรวจ เล่น สังเกต สืบค้น ทดลอง และคิดแก้ปัญหาได้ด้วยตนเอง
- 3) จัดประสบการณ์ในรูปแบบบูรณาการ คือ บูรณาการทั้งทักษะและสาระการเรียนรู้
- 4) จัดประสบการณ์ให้เด็กได้ริเริ่มคิด วางแผน ตัดสินใจ ลงมือกระทำและนำเสนอคิดโดยผู้สอนเป็นผู้สนับสนุน อำนวยความสะดวก และเรียนรู้ร่วมกับเด็ก
- 5) จัดประสบการณ์ให้เด็กมีปฏิสัมพันธ์กับเด็กอื่นกับผู้ใหญ่ ภายใต้สภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้ บรรยากาศที่อบอุ่นมีความสุข และเรียนรู้การทำกิจกรรมแบบร่วมมือในลักษณะต่าง ๆ กัน
- 6) จัดประสบการณ์ให้เด็กมีปฏิสัมพันธ์กับสื่อและแหล่งการเรียนรู้ที่หลากหลาย และอยู่ในวิถีของเด็ก
- 7) จัดประสบการณ์ที่ส่งเสริมลักษณะนิสัยที่ดี และทักษะการใช้ชีวิตประจำวัน ตลอดจนสอดแทรกคุณธรรม จริยธรรมให้เป็นส่วนหนึ่งของการจัดประสบการณ์การเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง
- 8) จัดประสบการณ์ทั้งในลักษณะที่วางแผนไว้ล่วงหน้า และแผนที่เกิดขึ้นในสภาพจริง โดยไม่ได้คาดการณ์ไว้
- 9) ผู้ปกครองและชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดประสบการณ์ ทั้งการวางแผน สนับสนุน สื่อการสอน การเข้าร่วมกิจกรรม และการประเมินพัฒนาการ
- 10) จัดทำสารนิทัศน์ ด้วยการรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับพัฒนาการและการเรียนรู้ของเด็ก เป็นรายบุคคล นำมาไตร่ตรอง และใช้ให้เป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาเด็ก และการวิจัยในชั้นเรียน

3.7 มาตรฐานด้านการมีส่วนร่วม และสนับสนุนจากชุมชนของศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก
ต้นแบบ ควรดำเนินการตามแนวทางต่าง ๆ ดังนี้

3.7.1 จัดให้มีการประชุมชี้แจงให้ชุมชนทราบ ชี้นำให้เห็นประโยชน์และความจำเป็นของศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก ซึ่งมุ่งเน้นการพัฒนาเตรียมความพร้อมของเด็ก และชักชวนให้ชุมชนมีส่วนร่วมบริหารและช่วยเหลือในระหว่างดำเนินการ

3.7.2 จัดกิจกรรมประชาสัมพันธ์ให้ชุมชนทราบเกี่ยวกับการดำเนินงานของศูนย์พัฒนาเด็กเล็กเป็น ระยะเวลาๆ เพื่อกระชับความสัมพันธ์ระหว่างศูนย์ฯ กับชุมชนอย่างต่อเนื่อง การให้ชุมชนมีส่วนร่วม

ร่วมในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน เช่น ศิลปะพื้นบ้าน ร่วมจัดกิจกรรมนันทนาการ ภูมิปัญญาท้องถิ่น ฯลฯ ซึ่งจะนำไปสู่ความเข้าใจและความผูกพันที่ดีต่อกันระหว่างศูนย์ฯ และชุมชน

3.7.3 มีการประสานงานและประชาสัมพันธ์การดำเนินงานของศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก ให้ประชาชน และหน่วยงานต่าง ๆ รับทราบ เพื่อที่จะมีผู้เข้ามาช่วยเหลือด้านต่างๆ ได้โดยการประชาสัมพันธ์อาจทำได้หลายรูปแบบ เช่น จัดทำเอกสาร คู่มือแผ่นพับ การออกไปเยี่ยมบ้านเด็ก ฯลฯ

3.7.4 มีการจัดกิจกรรมเกี่ยวกับการแสดงความคิดเห็น การให้ข้อมูลข่าวสารด้านการมีส่วนร่วมของชุมชน สถาบันต่างๆ ของชุมชน เช่น สถาบันทางศาสนา สถาบันครอบครัว เป็นต้น

3.7.5 จัดให้มีกองทุนส่งเสริมการดำเนินงานของศูนย์พัฒนาเด็กเล็กขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เพื่อเป็นการระดมทรัพยากรที่มีอยู่ในชุมชน เพื่อมาสนับสนุนการดำเนินงานของศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก ซึ่งอาจขอรับการอุดหนุนจากงบประมาณต่าง ๆ ของหน่วยงานดังนี้

- 1) การสมทบหรือการอุดหนุนงบประมาณกองทุนจากองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น
- 2) การสนับสนุนงบประมาณจากภาครัฐบาล
- 3) การสนับสนุนงบประมาณจากหน่วยงานภาครัฐ รัฐวิสาหกิจ หรือองค์การภาครัฐอื่น
- 4) การสนับสนุนงบประมาณจากภาคเอกชน องค์กรการกุศล มูลนิธิ หรือมีผู้อุทิศให้
- 5) จัดอบรมให้ความรู้แก่ประชาชนในท้องถิ่นและชุมชน เกี่ยวกับการดำเนินงานทิศทาง และแนวทางการปฏิบัติงานของศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก ซึ่งจะก่อให้เกิดความร่วมมือและการสนับสนุนจากชุมชน โดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้ปกครองของเด็กเล็กที่จะเข้ามามีบทบาท และมีส่วนร่วมสนับสนุนการดำเนินงานของศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก
- 6) จัดให้มีการติดตามและประเมินผลการดำเนินงานของศูนย์พัฒนาเด็กเล็กในลักษณะไตรมาส 3 ฝ่าย จากภาคส่วนต่าง ๆ คือ ภาคประชาชน หรือผู้แทนชุมชนในท้องถิ่น หน่วยงานผู้ทรงคุณวุฒิด้านวิชาการ และผู้แทนจากหน่วยงานภาครัฐ หรือองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

ตอนที่ 4 การคัดเลือกผู้ดูแลเด็กดีเด่น สังกัดกรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น

กรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่นมีภารกิจในการส่งเสริมสนับสนุนการจัดการศึกษาปฐมวัยในศูนย์พัฒนาเด็กเล็กขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ได้พิจารณาเห็นความสำคัญของผู้ดูแลเด็กสังกัดศูนย์พัฒนาเด็กเล็กขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ซึ่งเป็นบุคลากรที่มีบทบาทในการดูแลและพัฒนาเด็กให้มีคุณภาพ ตลอดจนเป็นการเชิดชูเกียรติ และเสริมสร้างขวัญกำลังใจของผู้ดูแลเด็ก และเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ให้ประชาชนทั่วไปได้ทราบและเห็นความสำคัญของผู้ดูแลเด็ก กรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น จึงได้ดำเนินการคัดเลือกผู้ดูแลเด็กดีเด่นในศูนย์พัฒนาเด็กเล็กขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ประจำปี 2552 (กรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น, มปป.) ซึ่งให้ผู้ว่าราชการจังหวัดทุกจังหวัดดำเนินการดังนี้

4.1 แต่งตั้งคณะกรรมการพิจารณาคัดเลือกผู้ดูแลเด็กดีเด่นศูนย์พัฒนาเด็กเล็กขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ประกอบด้วย

4.1.1 ผู้ทรงคุณวุฒิด้านการศึกษาปฐมวัย ประธานกรรมการ

4.1.2 ผู้ทรงคุณวุฒิด้านสาธารณสุข กรรมการ

4.1.3 ผู้อำนวยการสำนัก/กองการศึกษาหรือศึกษานิเทศก์หรือนักวิชาการ
(ที่ไม่มีผู้ดูแลเด็กในสังกัดเข้ารับการคัดเลือก) จำนวน 2 คน กรรมการ

4.1.4 ท้องถิ่นอำเภอ กรรมการและเลขานุการ

โดยให้คณะกรรมการดังกล่าวมีอำนาจหน้าที่ในการพิจารณาคัดเลือกผู้ดูแลเด็กในศูนย์พัฒนาเด็กเล็กขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในเขตอำเภอที่รับผิดชอบ ทั้งศูนย์พัฒนาเด็กเล็กที่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจัดตั้งเอง และรับถ่ายโอนจากกรมการพัฒนาชุมชน กรมการศาสนา และสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (สพช.เดิม) อำเภอละ 1 คน ตามหลักเกณฑ์การพิจารณาคัดเลือกผู้ดูแลเด็กดีเด่นศูนย์พัฒนาเด็กเล็กขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ประจำปี 2552 ที่กรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่นกำหนด แล้วรายงานผลการพิจารณาคัดเลือกให้สำนักงานส่งเสริมการปกครองท้องถิ่นจังหวัดทราบ

4.2 เมื่อคณะกรรมการพิจารณาคัดเลือกผู้ดูแลเด็กดีเด่นครบทุกอำเภอแล้ว ให้สำนักงานส่งเสริมการปกครองท้องถิ่นจังหวัดรวบรวมรายชื่อผู้ดูแลเด็กที่ได้รับการคัดเลือกส่งให้กรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่นทราบภายในวันที่ 7 พฤษภาคม 2552 ตามแบบรายงานผล เพื่อประกาศรายชื่อเป็นผู้ดูแลเด็กดีเด่นศูนย์พัฒนาเด็กเล็กขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ประจำปี 2552

4.3 หลักเกณฑ์การพิจารณาคัดเลือกผู้ดูแลเด็กดีเด่นศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ประจำปี 2552 มีดังนี้

4.3.1 เป็นผู้ดูแลเด็กที่ทำสัญญาจ้างกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

4.3.2 ปฏิบัติหน้าที่ผู้ดูแลเด็กภายในศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นนั้นๆ ไม่น้อยกว่า 2 ปี

4.3.3 ไม่เคยได้รับการคัดเลือกผู้ดูแลเด็กดีเด่น ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ประจำปี 2550-2551

4.3.4 ไม่มีประวัติถูกลงโทษทางวินัยจากองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นต้นสังกัด

4.4 เกณฑ์การประเมินผู้ดูแลเด็ก ให้คณะกรรมการทุกคนพิจารณาและให้คะแนนตามแบบประเมินการคัดเลือกผู้ดูแลเด็กดีเด่น ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ของกรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น แล้วรวมคะแนนการประเมินของคณะกรรมการทุกคน โดยผู้ดูแลเด็กที่จะได้รับการคัดเลือกเป็นผู้ดูแลเด็กดีเด่นจะต้องได้คะแนนรวมไม่น้อยกว่าร้อยละ 80 ของคะแนนการประเมินทั้ง 3 มิติ และได้คะแนนรวมในแต่ละมิติไม่น้อยกว่าร้อยละ 60 ของคะแนนเต็ม

โดยผู้ดูแลเด็กที่ได้คะแนนประเมินสูงที่สุดลำดับแรกให้ได้รับการคัดเลือกเป็นผู้ดูแลเด็กดีเด่น ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นประจำตำบลนั้นๆ ซึ่งรายการประเมินมีดังนี้

4.4.1 มิติด้านการปฏิบัติงาน คะแนนเต็ม 100 คะแนน

4.4.2 มิติด้านความเหมาะสมในการปฏิบัติงาน คะแนนเต็ม 100 คะแนน

4.4.3 มิติด้านเชิงบูรณาการ คะแนนเต็ม 100 คะแนน

รวมทั้งสิ้น 300 คะแนน

4.5 เมื่อคณะกรรมการได้คัดเลือกผู้ดูแลเด็กดีเด่น ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ประจำอำเภอนั้นๆ แล้ว ให้รายงานผลการพิจารณาให้สำนักงานส่งเสริมการปกครองส่วนท้องถิ่นจังหวัดทราบ เพื่อรายงานผลการคัดเลือกให้กรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่นทราบภายในวันที่ 7 พฤษภาคม 2552

ตอนที่ 5 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

5.1 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องในประเทศ

พัชรี สิทธิพลากุล (2543) ได้ทำการวิจัย เรื่อง ความต้องการของครูที่มีต่อการใช้สื่อการเรียนการสอนในระดับก่อนประถมศึกษา ของโรงเรียนในสังกัดกรุงเทพมหานคร ผลการวิจัยพบว่า ครูผู้สอนระดับก่อนประถมศึกษา มีความคิดเห็นว่า สื่อการเรียนการสอนที่ใช้อยู่ส่วนใหญ่มาจากการผลิตของครูผู้สอน มุมหรือศูนย์การเรียนที่มีการใช้มาก คือ ศูนย์บลิ๊กล สื่อการเรียนการสอนประเภทวัสดุที่มีการใช้มากคือ รูปภาพ ส่วนประเภทเครื่องมือที่มีการใช้มาก คือ เครื่องเล่นเทปบันทึกเสียง สำหรับประเภทเทคนิควิธีการที่มีการใช้มากคือ การเล่นเกมและการสาธิต ซึ่งครูผู้สอนระดับก่อนประถมศึกษา มีความต้องการด้านความรู้เกี่ยวกับการผลิต และการใช้สื่อการเรียนการสอนมีความต้องการในเรื่อง ความรู้ในการผลิตสื่อการเรียนการสอนราคาเบาและสะดวกเหลือใช้ ส่วนด้านการปฏิบัติตามระบบการใช้สื่อการเรียนการสอนในเรื่องการเลือกใช้สื่อการเรียนการสอนมีความต้องการในเรื่อง เลือกสื่อที่ส่งเสริมพัฒนาการด้านร่างกาย อารมณ์ สังคม และสติปัญญา สำหรับความต้องการด้านการเตรียมการใช้สื่อการเรียนการสอนมีความต้องการในเรื่อง ศึกษาแผนการสอนก่อนการใช้ ส่วนความต้องการด้านประเมินผลการใช้มีความต้องการในเรื่อง สังเกตพฤติกรรมตอบสนองของผู้เรียนต่อการใช้สื่อการเรียนการสอน และสื่อการเรียนการสอนตามมุมหรือศูนย์การเรียนประเภทต่างๆ ที่ครูผู้สอนเลือกในระดับต้นๆ ของมุมหรือศูนย์การเรียนแต่ละประเภท ส่วนใหญ่จะเป็นของจริง หุ่นจำลอง และเป็นสื่อที่อยู่ใกล้ตัวเด็ก

สัณห์พัฒน์ อรุณธำรี (2544) ได้ทำการวิจัย เรื่อง การพัฒนารูปแบบการจัดกิจกรรม และสื่อในกิจกรรมเสรีสำหรับเด็กปฐมวัย เพื่อสร้างระเบียบวินัยในโรงเรียนสังกัดสำนักงานการ ประถมศึกษา จังหวัดภูเก็ต ผลการวิจัยพบว่า รูปแบบการจัดกิจกรรมและสื่อในกิจกรรมเสรีสำหรับเด็กปฐมวัยนี้ ผู้วิจัยพัฒนาแล้วประกอบด้วย 3 ส่วน คือ การจัดสภาพแวดล้อมทั่วไป ได้แก่ การจัดทำบัตรภาพ การจัดที่นั่ง การจัดป้ายนิเทศและการจัดมุมประสบการณ์ การจัดกิจกรรมและสื่อ ได้แก่ การเตรียมตัวเด็ก การดำเนินกิจกรรม และการเลือกใช้สื่อ และการสรุปและประเมินผล ได้แก่ การสอบถามความคิดเห็น การทำแบบทดสอบและการเสริมแบบ รูปแบบที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นนี้ เป็นการพัฒนารูปแบบฉบับร่าง ที่ผู้ทรงคุณวุฒิและครูอนุบาลเห็นว่าขั้นตอนต่างๆ มีความเหมาะสมอย่างยิ่ง และเหมาะสมที่จะนำมาใช้กับเด็กปฐมวัย เมื่อนำมาปรับปรุงและทดลองใช้กับ เด็กปฐมวัย ผลปรากฏว่า เด็กปฐมวัยมีพฤติกรรมความมีระเบียบวินัยเพิ่มขึ้นในขณะเข้ากิจกรรม เสรี ครูอนุบาลเห็นความสำคัญในรูปแบบการจัดกิจกรรมและสื่อเพื่อสร้างระเบียบวินัย เด็กปฐมวัย ในกิจกรรมเสรีที่ผู้วิจัยได้พัฒนาขึ้น

นงลักษณ์ เนื่ออ่อน (2544) ได้ทำการวิจัย เรื่อง การใช้สารสนเทศเพื่อประกอบการ สอนของครูในโรงเรียนสังกัดกรุงเทพมหานคร พบว่า 1) สภาพการใช้สารสนเทศเพื่อประกอบการ สอนของครูในโรงเรียน สังกัดกรุงเทพมหานคร ด้านประเภทสารสนเทศ สารสนเทศที่ครูใช้ ประกอบการสอนในระดับมาก คือ หนังสือเรียน หนังสือคู่มือหลักสูตรและแผนภาพ สำหรับแหล่ง สารสนเทศที่ครูใช้เพื่อประกอบการสอนในระดับมาก ได้แก่ เพื่อนร่วมงาน ทีวี หนังสือพิมพ์และ ห้องสมุดโรงเรียน ประสบการณ์ในการสอน พบว่า มีการใช้สารสนเทศเพื่อประกอบการสอนไม่ แตกต่างกัน 2) ความต้องการใช้สารสนเทศเพื่อประกอบการสอนของครูในโรงเรียนสังกัด กรุงเทพมหานคร พบว่า ครูมีความต้องการใช้สารสนเทศเพื่อประกอบการสอนในระดับมาก คือ หนังสือเรียน หนังสืออ่านประกอบ หนังสืออ่านเพิ่มเติม หนังสืออ้างอิง เอกสารคำสอน หนังสือ คู่มือ หลักสูตร หนังสือพิมพ์ รูปภาพ แผนภูมิ แผนภาพ ภาพโฆษณา วิดิทัศน์ วัตดูบันทึกลงเสียงและ ของตัวอย่าง อย่างไรก็ตามเมื่อเปรียบเทียบความต้องการใช้สารสนเทศเพื่อประกอบการสอนของ ครูประสบการณ์ในการสอน พบว่ามีความต้องการใช้สารสนเทศเพื่อประกอบการสอนไม่แตกต่าง กันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ 3) ปัญหาการใช้สารสนเทศเพื่อประกอบการสอนของครูในโรงเรียน สังกัดกรุงเทพมหานคร พบว่า ครูมีปัญหาการใช้สารสนเทศเพื่อประกอบการสอนในระดับมาก จากด้านประเภทสารสนเทศ คือ สารสนเทศมีปริมาณไม่เพียงพอต่อการใช้ประกอบการเรียนการ สอน ด้านแหล่งสารสนเทศนอกโรงเรียน คือ สารสนเทศที่มีบริการไม่เพียงพอต่อความต้องการ ด้านแหล่งสารสนเทศนอกโรงเรียน คือ ไม่สะดวกในการเข้าใช้แหล่งสารสนเทศ และเมื่อ เปรียบเทียบปัญหาการใช้สารสนเทศเพื่อประกอบการสอน จำแนกตามระดับที่สอน กลุ่มวิชาที่

สอน ประสบการณ์ในการสอนและกลุ่มโรงเรียนที่สอน พบว่า ครูมีปัญหาการใช้สารสนเทศเพื่อประกอบการสอนไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

กฤตยา วิฑูรวิทย์ลักษณะ (2546) ได้ทำการวิจัย เรื่อง สภาพและปัญหาการใช้คอมพิวเตอร์สำหรับเด็กวัยอนุบาลในโรงเรียนสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาเอกชน พบว่า ผู้บริหารมีการวางแผนที่เกี่ยวข้องกับการใช้คอมพิวเตอร์สำหรับเด็กวัยอนุบาลในโรงเรียน โดยให้สอดคล้องกับสภาพปัจจุบัน ความต้องการ และความพร้อมของโรงเรียน มีการจัดเตรียมบุคลากรผู้บริหารมีการพิจารณาครูที่มีความรู้ความสามารถและความถนัดทางคอมพิวเตอร์ในการสนับสนุนบุคลากร ดำเนินการโดยจัดให้ครูเข้าอบรมเกี่ยวกับการใช้คอมพิวเตอร์สำหรับงานบริหาร และการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนสำหรับเด็กวัยอนุบาล 1) ครูมีการจัดสภาพแวดล้อม พื้นที่ และบริเวณที่มีขอบเขตแน่นอน การจัดวางสื่ออุปกรณ์เป็นสัดส่วนและมีค่าความปลอดภัย มีการตรวจสอบสภาพสื่อและอุปกรณ์อย่างสม่ำเสมอ 2) การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนอยู่บนหลักของพัฒนาการและความรู้พื้นฐานของเด็ก ระยะเวลามีความเหมาะสม และสามารถยืดหยุ่นได้ตามความสนใจของเด็ก 3) บทบาทครูมีการจัดเตรียม คัดเลือกสื่อ อุปกรณ์ให้เหมาะสมกับวัย และสอดคล้องกับการเรียนรู้ของเด็ก มีการดูแลเอาใจใส่อย่างใกล้ชิดและพูดคุยในขณะที่ทำกิจกรรม 4) เด็กมีพฤติกรรมที่แสดงความสนใจและตอบสนองกับกิจกรรมการเรียนการสอน และมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างเด็กกับเด็กในขณะที่ทำกิจกรรมการเรียนการสอน ครูขาดความรู้ความเข้าใจ ไม่สามารถประยุกต์หลักการศึกษายุ่งเข้ามาใช้ในการจัดการเรียนการสอน

สินธพ อุ่นกอง (2547) ได้ทำการวิจัย เรื่อง บทบาทของชุมชนต่อการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาโรงเรียนอนุบาลเมืองชุม สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาอำเภอเวียงชัย จังหวัดเชียงราย โดยเก็บข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างที่เป็นครู คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน และผู้นำชุมชน ผลการวิจัยพบว่า ภาระหน้าที่ของชุมชนที่รับผิดชอบส่วนมากจะเป็นเรื่องของแรงงานและความร่วมมืออื่น ส่วนในเรื่องของงบประมาณและการระดมความคิดเห็นในการพัฒนาการศึกษา ชุมชนค่อนข้างมีส่วนร่วมและให้การสนับสนุนน้อยมากสภาพการดำเนินงานระหว่างชุมชนและโรงเรียนมีการพัฒนาไปในทิศทางที่ดีขึ้น มีการดำเนินงานในกิจกรรมต่างๆ เพิ่มขึ้น ชุมชนให้ความสนใจและร่วมมือสนับสนุนและให้ความช่วยเหลือโรงเรียนมากขึ้น โรงเรียนเห็นถึงความสำคัญของชุมชนมากขึ้น ส่วนในเรื่องของการมีส่วนร่วมในการวางแผนการดำเนินงาน ด้านการศึกษาของโรงเรียนมากขึ้น ทั้งในเรื่องของการบริหารจัดการเรื่องงบประมาณและทรัพยากรต่างๆ ที่ชุมชนจะสามารถช่วยเหลือได้ และ ชุมชนมีความตระหนักถึงความเป็นเจ้าของโรงเรียนมากขึ้นกว่าเดิม มีความพึงพอใจ มีความภาคภูมิใจ และเต็มใจให้ความช่วยเหลือ สนับสนุนโรงเรียนในการพัฒนาการศึกษาของโรงเรียนอย่างสุดความสามารถ ด้านการมีส่วนร่วมในการวิชาการ ปัจจุบันชุมชนเริ่มเข้ามามีบทบาทในการดำเนินงานวิชาการโรงเรียนมากขึ้น เช่น เรื่องของ

ภูมิปัญญาท้องถิ่น ชุมชนและโรงเรียนอนุบาลเมืองชุมมีความสัมพันธ์ที่ดีในด้านของการมีส่วนร่วมในกิจกรรมในการจัดกิจกรรมรูปแบบของสาธารณประโยชน์ ซึ่งในการดำเนินงานกิจกรรมต่างๆ เหล่านี้ ส่วนมากชุมชนจะช่วยเหลือในรูปแบบของแรงงานมากกว่าที่เป็นเงิน

กอบแก้ว ธุระพันธ์ (2548) ได้ทำการวิจัย เรื่อง การศึกษาการจัดประสบการณ์สำหรับเด็กปฐมวัยในโรงเรียนอนุบาลเอกชน จังหวัดนครราชสีมา พบว่า 1) ครูซึ่งปฏิบัติการสอนมีการปฏิบัติในการจัดประสบการณ์อยู่ในระดับมาก โดยเฉพาะประเด็นด้านการจัดประสบการณ์ การพัฒนาการด้านร่างกาย การพัฒนาการด้านอารมณ์ การพัฒนาการด้านสังคมนิสัย การพัฒนาการด้านความคิด การพัฒนาการด้านภาษา การพัฒนาการด้านการส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์ 2) การเปรียบเทียบระดับปฏิบัติการจัดประสบการณ์สำหรับเด็กปฐมวัยของครูซึ่งปฏิบัติการสอนที่มีวุฒิการศึกษาแตกต่างกัน และประสบการณ์แตกต่างกัน มีการจัดประสบการณ์ที่แตกต่างกัน สอดคล้องกับสมมติฐานของการวิจัย

นงลักษณ์ โกศรี (2549) ได้ทำการวิจัย เรื่อง การวิเคราะห์องค์ประกอบคุณภาพการจัดการศึกษาในศูนย์พัฒนาเด็กเล็กขององค์การบริหารส่วนตำบลแห่งประเทศไทย พบว่า 1) องค์ประกอบคุณภาพการจัดการศึกษาในศูนย์พัฒนาเด็กเล็กขององค์การบริหารส่วนตำบล มี 7 ด้าน ได้แก่ องค์ประกอบด้านคุณภาพเด็ก ด้านบุคลากร ด้านการบริหารจัดการ ด้านวิชาการและกิจกรรมตามหลักสูตร ด้านอาคารสถานที่และสิ่งแวดล้อม ด้านความปลอดภัย และด้านการมีส่วนร่วมและการสนับสนุนจากชุมชน 2) โมเดลโครงสร้างคุณภาพการจัดการศึกษาในศูนย์พัฒนาเด็กเล็กขององค์การบริหารส่วนตำบลสอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์ คุณภาพการจัดการศึกษาในศูนย์พัฒนาเด็กเล็กขององค์การบริหารส่วนตำบลเรียงลำดับความสำคัญขององค์ประกอบจากมากไปน้อย คือ การบริหารจัดการ บุคลากร วิชาการและกิจกรรมตามหลักสูตร ความปลอดภัย อาคารสถานที่และสิ่งแวดล้อม การมีส่วนร่วมและการสนับสนุนจากชุมชน และคุณภาพเด็ก 3) สภาพปัญหาการจัดการศึกษาในศูนย์พัฒนาเด็กเล็กขององค์การบริหารส่วนตำบลจำแนกตามภูมิภาค พบว่า สภาพปัญหาการจัดการศึกษาแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 กล่าวคือ ภาคใต้มีสภาพปัญหาการจัดการศึกษามากที่สุด รองลงมา คือ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ภาคกลาง และภาคเหนือมีสภาพปัญหาการจัดการศึกษาน้อยที่สุด

รัชดา คงคาลวง (2550) ได้ทำการวิจัย เรื่อง การศึกษาความต้องการและแนวทางการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ทางการศึกษานอกระบบ โรงเรียนและการศึกษาตามอัธยาศัยของบ้านหนังสือ กรุงเทพมหานคร ผลการวิจัยพบว่า

1.ความต้องการการจัดกิจกรรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนและกิจกรรมการศึกษาตาม อัธยาศัย ของบ้านหนังสือ กรุงเทพมหานคร ของผู้มาใช้บริการบ้านหนังสือ กรุงเทพมหานคร มีความต้องการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ทางการศึกษานอกระบบโรงเรียน โดย

ภาพรวมอยู่ในเกณฑ์ระดับมาก โดยมีความต้องการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ทางการศึกษาตาม
 อัยาศัย ด้านการจัดกิจกรรมและเนื้อหามากที่สุด

2. ผลการเปรียบเทียบความต้องการการจัดกิจกรรมการศึกษานอกระบบโรงเรียน
 และ กิจกรรมการศึกษาตามอัยาศัย ของบ้านหนังสือ กรุงเทพมหานคร พบว่า ผู้ที่มาใช้บริการ
 บ้านหนังสือ กรุงเทพมหานคร อายุต่างกันมีความต้องการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ทางการศึกษานอก
 ระบบโรงเรียน ด้านการมีส่วนร่วม ด้านการประชาสัมพันธ์ ด้านการจัดการและสภาพแวดล้อม
 และด้านการประเมินผล แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ผู้ที่มาใช้บริการบ้าน
 หนังสือ กรุงเทพมหานคร ที่ระดับการศึกษาต่างกัน มีความต้องการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ทาง
 การศึกษานอกระบบโรงเรียนและการศึกษา ตามอัยาศัย ด้านการมีส่วนร่วม แตกต่างกันอย่างมี
 นัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ผู้ที่มาใช้บริการบ้านหนังสือ กรุงเทพมหานคร ที่อาศัยอยู่ต่างเขต
 กัน มีความต้องการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ทางการศึกษานอกระบบโรงเรียน ด้านการจัดกิจกรรม
 และเนื้อหา ด้านการมีส่วนร่วม ด้านการประชาสัมพันธ์ ด้านการจัดการและสภาพแวดล้อม และ
 ด้านการประเมินผล ไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

พิมพ์กานต์ ไม้วัฒนา (2552) ได้ทำการวิจัย เรื่อง สภาพและปัญหาการ
 ดำเนินงานในการนำเทคโนโลยีสารสนเทศมาใช้ในศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก สังกัดองค์กรปกครองส่วน
 ท้องถิ่น พบว่า ปัญหาที่พบคือ 1) ด้านการบริหารจัดการ ขาดแคลนบุคลากรเฉพาะทาง งบประมาณ
 มีจำกัดไม่เพียงพอต่อการจัดเตรียมอาคาร สถานที่ สื่อและอุปกรณ์ทางเทคโนโลยีสารสนเทศ
 รวมทั้งบุคลากรมีภาระงานที่ต้องรับผิดชอบมาก 2) ด้านการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน ครู
 ผู้ดูแลเด็กไม่มีการนำสื่อและอุปกรณ์มาประยุกต์ใช้ในการจัดกิจกรรมอื่นๆ ที่นอกเหนือไปจาก
 กิจกรรมที่เคยเข้ารับการอบรม สื่อและอุปกรณ์ทางเทคโนโลยีสารสนเทศไม่เพียงพอต่อการใช้งาน
 และเด็กไม่แบ่งสื่อ อุปกรณ์ให้เพื่อนร่วมใช้ 3) ด้านการจัดสภาพแวดล้อม ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กมี
 พื้นที่จำกัด และขาดงบประมาณในการซ่อมบำรุงสื่อ อุปกรณ์ และ 4) ด้านการมีส่วนร่วมและ
 สนับสนุนจากชุมชน พบว่างบประมาณในการร่วมจัดเตรียมสื่อ อุปกรณ์ อาคารสถานที่ และการ
 สนับสนุนบุคลากรมีจำกัด ขาดข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับเกณฑ์มาตรฐานต่างๆ รวมทั้งยังไม่ได้รับความ
 ร่วมมือจากคนในชุมชนเท่าที่ควร

สุณี พิมพ์พันธ์ (2551) ได้ทำการวิจัย เรื่อง กระบวนการพัฒนาบุคลากรศูนย์
 พัฒนา เด็กเล็กขององค์การบริหารส่วนตำบลในจังหวัดสุพรรณบุรี พบว่า แนวทางการพัฒนา
 บุคลากรศูนย์พัฒนาเด็กเล็กขององค์การบริหารส่วนตำบลในจังหวัดสุพรรณบุรี ได้แก่ 1) การ
 กำหนดความต้องการในการพัฒนาบุคลากร ในประเด็นการประชุมปรึกษาหารือ การวางแผน
 สำรวจปัญหาและความต้องการ การสร้างกิจกรรม มีระบบติดตามใช้สารนิเทศ และใช้
 แบบสอบถามความคิดเห็น 2) การวางแผนการพัฒนาบุคลากรในประเด็น การกำหนดให้

ครูพี่เลี้ยงนำข้อมูลมาจัดทำแผนงาน การจัดทำแผนกลยุทธ์ แผนปฏิบัติการประจำปี มีการแบ่งโครงสร้างหน้าที่ผู้รับผิดชอบ การสำรวจความต้องการ การจัดประชุมการมีส่วนร่วม การจัดกิจกรรมรวบรวมข้อมูล และการจัดทำพัฒนางาน 3) การจัดกิจกรรมพัฒนาบุคลากรในประเด็นจัดนิเทศภายใน ส่งเสริมศึกษาดูงาน ให้ครูพี่เลี้ยงทำวิจัยในชั้นเรียน จัดทำสื่อ แบ่งปันเทคนิคการสอน และให้คำแนะนำ จัดอบรมโดยวิทยากร จัดอบรมการวิจัยเชิงปฏิบัติการโดยผู้เชี่ยวชาญ และจัดนิเทศภายนอก 4) การจัดวัสดุอุปกรณ์ งบประมาณสนับสนุนพัฒนาบุคลากรในประเด็นมีทะเบียนคุมการเบิกจ่าย การจัดตู้เก็บวัสดุอุปกรณ์ การส่งเสริมมุมค้นคว้าหรือจัดทำห้องสมุด การส่งเสริมให้ครูพี่เลี้ยงสรุปโครงการ และการจัดสรรวัสดุอุปกรณ์เพื่ออำนวยความสะดวก และ 5) การติดตามและการประเมินผลการพัฒนาบุคลากรในประเด็นการจัดให้ครูทำแบบวัดผลและประเมินผลตามสภาพจริงไว้ในแผนการจัดเรียนรู้ การให้ความดีความชอบ การกำหนดผู้รับผิดชอบอย่างชัดเจน การส่งเสริมให้จัดทำสารสนเทศสรุปผลการประเมิน และการจัดอบรมครูให้มีความรู้ในการสร้างเครื่องมือในการวัดผล

บุญญลักษณ์ ตำนานจิตร (2552) ได้ทำการวิจัย เรื่อง พฤติกรรมการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารเพื่อการศึกษาของนักศึกษามหาวิทยาลัยราชภัฏสวนดุสิต พบว่านักศึกษาส่วนใหญ่มีปัญหาการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร โดยรวมอยู่ในระดับมาก คือ ปลั๊กให้บริการต่อกับคอมพิวเตอร์เน็ตบุ๊กมีจำนวนไม่เพียงพอ เครื่องคอมพิวเตอร์ติดไวรัสดคอมพิวเตอร์จำนวนเครื่องที่ให้บริการไม่เพียงพอ และเอกสารให้คำแนะนำการใช้งานเทคโนโลยีสารสนเทศมีจำนวนไม่เพียงพอและข้อมูลไม่ละเอียด เปรียบเทียบพฤติกรรมการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารทางการศึกษาของนักศึกษา พบว่านักศึกษาระดับปริญญาตรีและนักศึกษาระดับบัณฑิตศึกษามีพฤติกรรมการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารในสถานที่ต่างๆ ไม่แตกต่างกัน แต่เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่านักศึกษาระดับบัณฑิตศึกษามีปริมาณการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศสูงกว่านักศึกษาระดับปริญญาตรีอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

ดวงกมล จงเจริญ (2552) ได้ทำการวิจัย เรื่อง สภาพและปัญหาการปฏิบัติงานของผู้นำเครือข่ายผู้ดูแลเด็ก ในศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก สังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ผลการวิจัยพบว่า ผู้นำเครือข่ายผู้ดูแลเด็กส่วนใหญ่ อายุอยู่ระหว่าง 41-45 ปี จบการศึกษาระดับปริญญาตรี จากสาขาวิชาการศึกษาระดับปริญญาตรี มีประสบการณ์ทำงานด้านการดูแลเด็ก มากกว่า 10 ปี และทั้งหมดเคยรับการอบรมที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาระดับปริญญาตรีทุกคนมีความภาคภูมิใจที่ได้รับการคัดเลือกให้เป็นผู้ดูแลเด็ก และมีการนำความรู้ที่ได้รับต่างๆ ไปพัฒนาศูนย์พัฒนาเด็กเล็กของตนเอง และขยายความรู้ให้แก่ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กอื่นๆ ต่อไป ด้านการจัดกิจกรรมการเรียนรู้การสอนมีระดับการปฏิบัติโดยรวมอยู่ในระดับการปฏิบัติเหมาะสมมาก พบว่า ในการวางแผนการจัดประสบการณ์และการเรียนรู้ให้เด็ก ผู้นำเครือข่ายผู้ดูแลเด็กทุกคนคำนึงถึงวัยของเด็กและ

หลักการพัฒนาเด็กอย่างองค์รวมให้ครบพัฒนาการทั้ง 4 ด้าน คือ ร่างกาย อารมณ์-จิตใจ สังคม และ โดยในการเขียนแผนการจัดประสบการณ์ได้ยึดแผนการจัดประสบการณ์การเรียนรู้การศึกษาปฐมวัย (อายุ 3-5 ปี) สำหรับศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก สังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น แต่จะมีการปรับเปลี่ยน กิจกรรม และสื่อการเรียนรู้ในบางกิจกรรมให้เหมาะสมกับวัย และบริบทของท้องถิ่น ในขณะที่ทำ กิจกรรม หลักในการเลือกสื่อ/อุปกรณ์ในการจัดประสบการณ์และการเรียนรู้ของเด็ก ส่วนมากยึด หลักการที่让孩子ได้เรียนรู้จากสิ่งที่เป็นรูปธรรม สอดคล้องกับเรื่องที่ต้องการให้เด็กได้เรียนรู้ สื่อ/ อุปกรณ์ จะต้องมีความปลอดภัย เป็นสื่อ/อุปกรณ์ที่เป็นของจริง หรือประดิษฐ์ขึ้นจากวัสดุในท้องถิ่น หรือวัสดุเหลือใช้ต่างๆ ด้านการสร้างความสัมพันธ์กับผู้ปกครอง และชุมชน การปฏิบัติงานของผู้นำ ครูช่วยผู้ดูแลเด็กในด้านการ สร้างความสัมพันธ์กับผู้ปกครองและชุมชน มีระดับการปฏิบัติโดยรวม อยู่ในระดับการปฏิบัติเหมาะสมมาก โดยให้เหตุผลว่า ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กเป็นศูนย์ที่ตั้งอยู่ในชุมชน ให้บริการดูแล และให้การศึกษาแก่เด็กที่อยู่ภายในชุมชน ดังนั้นการสร้างความสัมพันธ์กับผู้ปกครองและชุมชนจึงเป็นเสมือนปัจจัยที่สำคัญต่อการดำเนินงานของศูนย์ มีการเชิญเชิญ ผู้ปกครองหรือบุคคลในชุมชนเข้ามาให้ความรู้หรือทำกิจกรรมร่วมกับเด็กในศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก และ มีการนำเด็กออกไปเรียนรู้ตามแหล่งเรียนรู้ต่างๆ ในชุมชน

5.2 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องต่างประเทศ

วอลซ์ (Walsh, 1999, p. 1896-A) ได้ทำการวิจัย เรื่อง การใช้หนังสือการ์ตูน ประกอบการจัดการเรียนการสอน นำมาทดลองใช้กับกลุ่มนักศึกษาชาวญี่ปุ่นที่เรียนอยู่ในชั้นปีที่ 1 ได้แบ่ง กลุ่มตัวอย่างออกเป็น 2 กลุ่ม คือ กลุ่มที่ 1 ใช้วิธีการจัดการเรียนการสอนโดยการ บรรยายในชั้นเรียนในขณะที่อีกกลุ่มหนึ่งใช้วิธีการจัดการเรียนการสอนโดยใช้หนังสือ การ์ตูน ผลการวิจัยปรากฏว่า กลุ่มที่ใช้วิธีการจัดการเรียนการสอนโดยใช้หนังสือการ์ตูน มีค่า คะแนนสูงกว่ากลุ่มที่ใช้วิธีการจัดการเรียนการสอนโดยบรรยายในชั้นเรียนอย่างมีนัยสำคัญที่ ระดับ .05

สโตเวอร์ (Stover, 2000, Abstract) ได้ทำการวิจัย เรื่อง การศึกษาบรรณารักษ์งาน บริการสารสนเทศบนอินเทอร์เน็ต โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสภาพการใช้อินเทอร์เน็ตและความ พึงพอใจของกลุ่มตัวอย่างในการใช้อินเทอร์เน็ตเป็นเครื่องมือช่วยค้นในงานบริการสารสนเทศผ่าน ทางเว็บไซต์ พบว่ากลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีความพึงพอใจต่อการใช้อินเทอร์เน็ตเพื่อการปฏิบัติงาน และการติดต่อสื่อสารกับผู้ให้บริการ โดยบริการบนอินเทอร์เน็ตที่ได้ ได้แก่ โปรแกรมค้นหา จดหมายอิเล็กทรอนิกส์ อารชี กลุ่มสนทนา และข่าวสาร

มาร์จี และริชาร์ด (Margie and Richard, 2000, Abstract) ได้ทำการวิจัย เรื่อง การใช้เทคโนโลยีคอมพิวเตอร์กับเด็ก พบว่าอันดับแรกต้องมั่นใจว่าเด็กได้รับทักษะที่จำเป็นและ

แนวทางในการใช้งานอย่างถูกต้อง ซึ่งครอบครัว ครู และผู้ดูแลเด็กอย่างใกล้ชิดเสนอแนวทางที่ถูกต้องเมื่อเด็กใช้คอมพิวเตอร์ และการเลือกหาซอฟต์แวร์ออนไลน์ จากการศึกษาพบว่าเด็กมีความกระตือรือร้นในการใช้เทคโนโลยีคอมพิวเตอร์ในการเรียนรู้จักผู้อื่น และค้นหาสิ่งต่างๆ ที่อยู่ในโลก อันดับที่สองต้องมั่นใจว่าเด็กมีโอกาสใช้เทคโนโลยีคอมพิวเตอร์ในกิจกรรมที่สร้างสรรค์ ออกแบบและร่วมมือกับเด็กอื่นๆ ในชั้นเรียน และมีการพูดคุย สนทนา

ปาจาริลโล (Pajarillo, 2001, Abstract) ได้ทำการวิจัย เรื่อง การใช้ประเมนผล การสืบค้นฐานข้อมูลออนไลน์ กลุ่มประชากรที่ทำการศึกษาคือ กลุ่มพยาบาล 3 กลุ่ม และทำการสืบค้นกับฐานข้อมูลจำนวน 3 ฐาน ผลการศึกษาพบว่าความพึงพอใจในการใช้และผลการสืบค้นฐานข้อมูลขึ้นอยู่กับประสบการณ์ในการสืบค้นและการได้รับคำแนะนำเกี่ยวกับการใช้ฐานข้อมูลก่อนการสืบค้น ผู้ใช้ส่วนใหญ่ทราบการประชาสัมพันธ์การใช้ข้อมูลจากเพื่อนร่วมวิชาชีพและผลการสืบค้นที่ผู้ใช้ต้องการมากที่สุด คือ เอกสารฉบับเต็ม โดยผู้ใช้นิยมอ่านผลจากการค้นบนหน้าจอคอมพิวเตอร์

หลุยส์ (Louise, 2001, Abstract) ได้ทำการวิจัย เรื่อง การศึกษาเว็บไซต์ห้องสมุดสถาบันอุดมศึกษาในด้านการออกแบบ ซึ่งการวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงทดลองโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อประเมินเว็บไซต์ห้องสมุดสถาบันอุดมศึกษาในด้านการออกแบบการใช้ โดยใช้กลุ่มตัวอย่างในการทดลอง คือ นักศึกษา จำนวน 19 คน และพนักงาน จำนวน 14 คน ซึ่งผลปรากฏว่ากลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ใช้คอมพิวเตอร์และเว็บไซต์ทุกวัน ใช้เว็บไซต์ของห้องสมุดอย่างน้อยก็ครั้งต่อสัปดาห์ สำหรับการใช้งานต่างๆ ในเว็บไซต์ห้องสมุดนั้น ปรากฏว่ากลุ่มตัวอย่างใช้เวลา 2 นาที ในแต่ละงาน ประกอบไปด้วยการค้นหาหนังสือ การค้นหาหนังสือ การค้นหาบทความ การถามบรรณารักษ์ การค้นหาความช่วยเหลือ

ชาร์อน และเลฟเวิน (Sharon & Laverne , 2005, Abstract) ได้ทำการวิจัย เรื่อง การใช้คอมพิวเตอร์ในโรงเรียนอนุบาล พบว่าส่วนใหญ่เริ่มนำคอมพิวเตอร์มาใช้ในเด็กอายุระหว่าง 2-4 ปี จุดมุ่งหมายสำคัญในการให้เด็กปฐมวัยใช้คอมพิวเตอร์ คือ การพัฒนาความคิดรวบยอดของเด็ก ซึ่งเป็นกระบวนการที่ดีกว่า การใช้คอมพิวเตอร์จัดกิจกรรมนั้นจะทำเป็นรายบุคคล และมีผู้เชี่ยวชาญคอยดูแลอย่างใกล้ชิดในห้องปฏิบัติการทางคอมพิวเตอร์โดยเฉพาะ

ลินดา และคณะ (Linda & Others, 2006, Abstract) ได้ทำการวิจัย เรื่อง ความสำเร็จของเด็กปฐมวัยกับการใช้เทคโนโลยีที่บ้าน พบว่าการใช้เทคโนโลยีที่บ้านนั้นเป็นโอกาสที่ดีในการพัฒนาการเรียนรู้ของเด็ก ซึ่งจะทำให้เด็กพัฒนาทักษะทางภาษา และคณิตศาสตร์ โดยผู้ใหญ่จะต้องเป็นผู้คอยช่วยเหลือ และสนับสนุนเด็กอย่างใกล้ชิด

จากการวิจัยข้างต้นจะเห็นได้ว่าปัจจุบันสภาพสังคมเปลี่ยนแปลงไปมาก โดยเฉพาะการเปลี่ยนแปลงด้านจำนวนการเกิดของประชากร ที่มีจำนวนมากขึ้น และสภาพวิถีชีวิตที่ครอบครัวต้องออกทำงานนอกบ้านทั้งพ่อและแม่ ความต้องการผู้ดูแลเด็กที่สามารถใช้สารสนเทศ ประกอบการจัดประสบการณ์การเรียนรู้มากขึ้น ดังนั้นผู้วิจัยจึงมีความตั้งใจในการทำวิจัย เรื่อง “แนวทางการใช้สารสนเทศเพื่อประกอบการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ของผู้ดูแลเด็กในศูนย์พัฒนาเด็กเล็กของประเทศไทย” เพื่อหาศึกษาสภาพการใช้สารสนเทศของผู้ดูแลเด็ก ได้แก่ ด้านการใช้ ความต้องการใช้ และปัญหาในการใช้สารสนเทศ ตลอดจนเพื่อให้ได้แนวทางการพัฒนาการใช้สารสนเทศสำหรับผู้ดูแลเด็กในศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก สังกัดกรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น พร้อมทั้งนำความรู้ที่ได้มาถ่ายทอดเป็นเอกสารสิ่งพิมพ์ที่ให้ความรู้เกี่ยวกับแนวทางการพัฒนาการใช้สารสนเทศของผู้ดูแลเด็ก สิ่งเหล่านี้มีพื้นฐานอยู่บนความหวังที่จะให้เด็กไทยได้รับการพัฒนาอย่างถูกต้องเหมาะสม สามารถอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข และบนพื้นฐานที่เป็นภาระหน้าที่ของอุดมศึกษา คือ การถ่ายทอดความรู้ การวิจัย การบริการทางวิชาการสู่สังคม และการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรม การแบ่งปัน อันถือเป็นวัฒนธรรมที่ดีงามอันหนึ่งของประเทศไทย